МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему **МОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ЗБІРКИ С. ЖАДАНА «АНТЕНА»**

Виконала: студентка 2 курсу

Групи 8.0353-н

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

освітньо-професійної програми Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (німецька мова, англійська мова)

Полюга Ольга Ігорівна

Керівник к.ф.н., доц Шапочка Н. В.

Рецензент к.ф.н., доц. Вапіров С. Ю.

Запоріжжя – 2024

Кафедра німецької філології, перекладу та світової літератури_____

Освітній рівень магістр_____

Спеціальність 035 Філологія_____

Спеціалізація 035.043 Германські мови та література (переклад включно)_____

Освітньо-професійна програма Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (німецька мова, англійська мова))_____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри к.ф.н., доц. Вапіров С. Ю.
«__» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ПОЛЮГИ ОЛЬГИ ІГОРІВНИ
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «мовні трансформації у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана «Антена»»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) к.ф.н., доц. Шапочка Н. В.
(прізвище, ім'я, по батькові)

затверджені наказом ЗНУ від

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 17 листопада 2024 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту) дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана «Антена», що налічує близько 70 верлібрів

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) охарактеризувати теоретичні основи художнього перекладу; 2) визначати специяіку поетичного перекладу і верлібру зокрема; 3) дослідити мовну особистість Сергія Жадана; 4) провести компаративний аналіз збірки та обраної поезії та її німецькомовних перекладів

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шапочка Н.В., к.ф.н., доц.	17.03.2024	17.03.2024

Розділ 1	Шапочка Н.В., к.ф.н., доц.	07.09.2024	07.09.2024
Розділ 2	Шапочка Н.В., к.ф.н., доц.	30.09.2024	30.09.2024
Висновки	Шапочка Н.В., к.ф.н., доц.	17.10.2024	17.10.2024

6. Дата видачі завдання 07.03.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	березень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	березень 2024	виконано
3.	Написання вступу	березень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2024	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2024	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2024	
9.	Захист	грудень 202	

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату).

Магістрант _____ О.І. Полюга
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Н.В. Шапочка
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ С.Ю. Вапіров
(підпис) (ініціали та призвіша)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 60 стор., 66 джерела

Об’єкт дослідження: збірка Сергія Жадана «Антена» загалом, переклад якої здійснила перекладачка Клаудія Дете, і обрані верлібри, а саме– «Чи ви готові?» , «Сходитись і говорити», «Царство небесне, - говорять вони про життя».

Мета роботи: виявлення особливостей використання перекладацьких засобів, трансформацій та їхня доцільність у перекладі поезії Сергія Жадана, який був виконаний Клаудією Дете.

Теоретико-методологічні засади: теоретичні основи художнього, специфіка поетичного перекладу , та перекладу верлібрів зокрема (Басснет С., Коткова Л., Ньюмарк П., Честерман А., Шемуда М. Г. та інші), мовна особистість (Ф. В. Гумбольдт, В. Вундт, О. Потебня) та компаративний аналіз перекладу (Аксьонова І., Левицька Т. Р., Фітерман А. М. та інші)

Отримані результати: мовна особистість Сергія Жадана характеризується використанням нецензурної лексики, суржику, скорочень, розмовних виразів, він тяжіє до перетворення себе на сценариста, створюючи «враження справжнього діалогу» з читачем. Основні мотиви його творчості – це пострадянська реальність, війна, екзистенційні питання, складність реальності, самоідентифікації та пошуку власної історії, заклик до саморефлексії, до бунту та активної громадянської участі у суспільному житті країни. Для загальної характеристики перекладу збірки Сергія Жадана німецькою мовою «Antenne» Клаудії Дете, є характерні перекладацькі трансформації майже на всіх рівнях, а саме рівнях графеми, слова, словосполучення, речення та тексту. При аналізі були виявлені численні приклади використання граматичної та лексичної заміни, транслітерації, лексичного додавання, опущення, адекватна заміна, інверсію, членування речень, оказіональну відповідність. Окремо хотіли б відмітити вдале збереження анафор.

Ключові слова: *художній переклад, верлібр, ідіостиль, мовна особистість, Сергій Жадан, перекладацькі трансформ*

Зміст

ЗМІСТ……..…..3

ВСТУП…….4

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ХУДОЖНЬОГО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ……...……....7

1.1 Теоретичні основи художнього перекладу……..…….....7

1.2 Специфіка перекладу поетичного твору……..…….…….....11

1.3 Специфіка перекладу верлібрів…….....13

РОЗДІЛ 2 МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ……....16

2.1 Поняття мовної особистості……..…….....16

2.2 Мовна особистість Сергія Жадана…….…….....18

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЗБІРЦІ «АНТЕНА», Й У ОБРАНІЙ ПОЕЗІЇ ЗОКРЕМА, ТА У ЇЇ ПЕРЕКЛАДАХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ…….…….....25

3.1 Загальний огляд мовних трансформацій у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана «Антена».....25

3.2 Особливості перекладу вірша Сергія Жадана «Ви готові?» ……..…….....32

3.3 Особливості перекладу вірша Сергія Жадана «Сходитись і говорити»……38

3.4 Особливості перекладу віршу Сергія Жадана «Царство небесне, - говорять вони про життя.»…….....46

ВИСНОВКИ..……..……54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....56

ВСТУП

Поетичні твори займають важливе місце в культурній спадщині народу, оскільки вони містять історичні відомості та культурний код того часу. Тому так важливо, щоб інші народи мали змогу ознайомитися з поетичними творами, написаними іншими мовами, за допомогою перекладу.

Актуальність дослідження полягає в тому, що переклад завжди сприяв обміну інформацією різноманітного характеру між людьми, що є основою людського прогресу. Художній переклад, і поетичний переклад зокрема, несе в собі також функцію поширення культури між народами цільового та вихідного текстів. Розглянуті вірші сучасного українського поета та письменника Сергія Жадана, безумовно, вже вважаються класикою вітчизняної літератури та становлять інтерес не лише в межах нашої країни, але й в усьому світі. Сергій Жадан, переклад збірки якого аналізується у нашій роботі, у своєму вірші сказав рядки, які ми вважаємо виявом актуальності нашої роботи у умовах російсько-української війни:

Нам дуже важливо говорити про себе в часи війни.

Ми не можемо не говорити про себе в часи війни.

Ми вважаємо неприпустимим мовчати про себе. [66]

Вибір *теми* дослідження, а саме «Мовні трансформації у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана "Антена"», зумовлений значним підвищенням інтересу до творчості українських письменників та поетів за межами України у зв'язку з війною. Вивчення перекладів української поезії німецькою мовою має великий вклад на формування світогляду європейців про українську літературу та значно поширює українську культуру у Німеччині.

Отже, *об'єктом* дослідження є збірка Сергія Жадана «Антена» загалом, переклад якої здійснила перекладачка Клаудія Дете, і обрані верлібри, а саме– «Чи ви готові?» , «Сходитись і говорити», «Царство небесне, - говорять вони про життя».

Предметом дослідження є засоби реалізації перекладу обраних поетичних творів на німецьку мову.

Мета роботи у виявленні особливостей використання перекладацьких засобів, трансформацій та їхня доцільність у перекладі поезії Сергія Жадана, який був виконаний Клаудією Дете.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення конкретних ***завдань*****,** а саме:

1) охарактеризувати теоретичні основи художнього перекладу;

2) визначити специфіку поетичного перекладу і верлібру зокрема;

3) дослідити мовну особистість Сергія Жадана;

4) провести компаративний аналіз збірки та обраної поезії та її німецькомовних перекладів.

Для виконання поставлених завдань були використані методи історико-функціонального, компаративного, лінгвістично-стилістичного, семантичного аналізу, а також описовий та аналітичний методи й соціолінгвістичний підхід.

Історико-функціональний аналіз був застосований для дослідження текстів С. Жадана в їхньому соціокультурному та історичному контексті. З огляду на унікальний стиль письменника, аналіз оригіналу допомагає зрозуміти, які саме ідеї та функції тексту були закладені автором. У перекладі це дає змогу простежити, як змінюється функціональне навантаження твору для іншомовної аудиторії, що дозволяє оцінити адекватність відтворення авторського задуму у перекладі.

Компаративний аналіз спрямований на порівняння вихідного та цільового текстів з метою виявлення стилістичних та мовних трансформацій. Даний метод дозволив зіставити лексичні, синтаксичні, граматичні та стилістичні особливості оригіналу і перекладеного тексту, що виявляє відмінності та схожості, а також дозволяє проаналізувати, як ці відмінності впливають на сприйняття твору у іншомовному середовищі.

Аналітичний метод надав можливість оцінити, як мовні трансформації та перетворення впливають на стилістичну єдність та загальне значення віршів із обраної збірки. Також цей підхід використовується для детального дослідження того, яким чином перекладацькі трансформації можуть змінити стиль, авторську манеру викладу та атмосферу й наскільки ці зміни відповідають або суперечать першочерговим намірам автора вихідного тексту.

Описовий метод використовується для визначення та систематизації мовних трансформацій, які виникають у процесі перекладу. Зокрема, цей метод передбачає детальне визначення кожного випадку мовних змін, включаючи трансформацію метафор, адаптацію фраз, парафраз та використання відповідників. Описовий підхід допомагає структурувати усі мовні трансформації, що полегшує подальший аналіз їхнього впливу на текст.

Лінгвістично-стилістичний аналіз дозволяє оцінити збереження ідіоматики, метафорики, синтаксичних та ритмічних структур у цільовому тексті, що допомагає передати атмосферу і художню цінність оригіналу та використовується для дослідження того, як у перекладі збережено стилістичні особливості мови оригіналу, які роблять стиль С. Жадана унікальним.

Семантичний аналіз спрямований на вивчення лексичного значення слів та виразів у цільовому та вихідному текстах, а також зміну семантичних особливостей слів через синоніми чи парафрази, і як ці зміни впливають на цілісне сприйняття тексту.

Соціолінгвістичний підхід дозволив виявити та врахувати культурні та соціальні відмінності, які виникають у перекладі тексту для іншомовної аудиторії. Також, цей метод допоміг проаналізувати, як перекладачка передала культурно-специфічні елементи, зокрема жаргонізми, діалектизми чи культурні реалії, і як вони адаптувались для німецькомовного читача без втрати автентичності оригіналу.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ містить теоретичні основи художнього перекладу, поетичного перекладу та зокрема верлібру. Надалі у першому розділі аналізується поняття художнього перекладу та критерії його оцінювання, поняття поетичного перекладу та його особливості, розглядається верлібр як особлива форма вираження поетичної думки. Другий розділ присвячено дослідженню поняття мовної особистості та ідіостилю Сергія Жадана. У третьому розділі наводиться аналіз перекладів трьох обраних віршів поета з української на німецьку мову. Список використаних джерел складається з 66 позицій.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ХУДОЖНЬОГО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Теоретичні основи художнього перекладу

Переклад вважається одним із найдавніших занять в історії людства. Необхідність розуміти людей, що розмовляють різними мовами, призвела до появи перекладу. Переклад відіграє вирішальну роль у полегшенні обміну різноманітною інформацією між людьми, сприяючи прогресу людства. Це старовинне ремесло не тільки допомагає дипломатам під час зустрічей і відкриває доступ до творів відомих авторів, зарубіжного кіно та музики з різних куточків світу, але й сприяє розумінню інших культур і традицій.

Іван Франко у своїй роботі «Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання» зазначав, що «переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи то наукових для кожного народу є важним культурним чинником, даючи можність широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях у різних часах причинялися до поширення просвіти та підіймання загального рівня культури.» [42]

Проблемою перекладу в цілому, і поетичного зокрема, займалось чимало видатних світових (П. Ньюмарк, С. Басснет, А. Честерман, Т. Германс, Л. Венуті, Дж. Кетфорд, Ю. Найда, Д. Робінсон) та вітчизняних (Л. Коломієць, Т. Евсюкова, М. Іваницька, В. Коптілов, В. Радчук, І. Харитонов, Р. Зорівчак, О. Огоновська) дослідників.

Існує чимало визначень, що ж таке переклад, але у своїй роботі ми погоджуємось із визначенням П. Ньюмарка, який наполягав, що переклад – це «передача сенсу тексту на іншу мову так, як його задумав автор [55].

Поняття тексту також є багатозначним, розглянемо визначення за Р. Гром’яком:

Текст (лат. textum — тканина, зв’язок, побудова) — відтворені на письмі або друком авторська праця, висловлювання, документи тощо; Дослідження тексту — спільна ланка між наукою про тлумачення текст літературознавством і мовознавством. У ширшому значенні текст — будь-яка послідовність слів (у семіотиці — знаків), зведена за правилами даної системи мови.

Таким чином, **художній твір** є результатом вибору художником «ділянки дійсності» та відображення індивідуального процесу його пізнання. Ця «ділянка дійсності» може бути будь-яким проявом навколишнього світу, а його

відображення у творі складає тему останнього. Однак, незважаючи на всі їхні відмінності, сучасні художні твори мають спільну тему.

За характером текстів, що перекладаються, виділяють два види перекладу: художній переклад та інформативний переклад. У нашій роботі ми детально зупинимось на художньому перекладі.

Переклад художній – різновид літературної творчості, передавання художнього тексту однієї мови іншою. Зважаючи на те, наскільки точно художній переклад. відтворює оригінал, його називають «вільним», «переспівом», «наслідуванням»[61].

Українська науковиця Шемуда М. Г. визначає художній переклад, як постійну взаємодію і взаємовплив культур, до яких належить текст оригіналу й текст перекладу. Цей вплив не можна звести тільки до мовної взаємодії, він охоплює всі сторони життя, відображені в художньому творі, особливий національний колорит, йому притаманний, національну своєрідність оригінального твору. Перекладна література, очевидно, – найбільш адаптований набуток чужих культур завдяки особливому матеріалу цього мистецтва – мові. Картина (модель) світу оригінального твору накладається на картину (модель) світу інших культур. Ми поділяємо думку науковиці та беремо це визначення за основне в нашій роботі [45].

Також вона наполягає лише на двох критерія оцінювання перекладу: **критерій істинності і критерій щирості**. *Перший критерій* передбачає вірність дійсності, тобто головна ідея, деталі та стиль повинні бути використані відповідно вихідного тексту. Це не означає, що переклад повинен бути дослівним, тому що при перекладі неминуче втрачається якийсь обсяг інформації, а метафори та фразеологізми повинні бути перекладені відповідними метафорами та фразеологізмами цільової мови, щоб зробити твір зрозумілим і адекватним для цільової аудиторії. *Другий критерій* вимірюється в щирості перекладача, тому що переклад передає не лише авторську позицію, але й позицію самого перекладача\ки. Це відбувається через те, що у художньому перекладі перекладач також є автором твору, тому що художні твори несуть естетичну функцію. При перекладі дуже багато асоціацій можуть втрачатись через лексичні, граматичні чи синтаксичні особливості цільової мови, тому перекладач\ка повинен\на взяти на себе функції автора\ки і наповнити цільовий текст новими асоціативними зв’язками, які б могли наштовхнути читачів на нові образи, які є характерними для їхнього культурного середовища. Згідно наведених фактів, не рекомендується брати переклад художнього твору, з основними тезами якого перекладач чи перекладачка не згодні, тому що тоді не

буде можливості виконати критерій щирості. Вдалим дана науковиця вважає лише той переклад, у якому виконані одночасно обидва критерія у одному цільовому творі.

Хоча цільовий текст неминуче буде відрізнятись від вихідного, тому що при перекладі прозового тексту частою є проблема неспівпадіння у смисловому навантаженні і стилістичній виразності слів та зворотів різних мов, перекладачу потрібно передати усі головні особливості вихідного тексту в цільовому, щоб читач отримав таке ж враження, яке передає оригінал, щоб зберегти естетичне сприйняття й унікальний стиль автора. Переклад художнього твору це не лише лінгвістична задача, але й культурно-етнічна , з передачею традицій, атмосфери, територіальних особливостей і діалектів. Тому ми вважаємо необхідним високий рівень знань перекладача не лише мови вихідного тексту, а й культури та менталітету, тому що в іншому випадку читач не зрозуміє ні авторську концепцію, ні світосприйняття твору та мовну особистість автора, що зробить неможливим якісне прочитання твору.

Крім того важливу роль при перекладі художнього твору грає збереження національного забарвлення та історичного колориту вихідного тексту, що є дуже складним завданням, тому що перекладачу потрібно багато фонових знань про побут та особливості життя, що описуються або маються на увазі, та історичну епоху, яка описується та у яку був створений вихідний текст, тому що час накладає помітні особливості на художні образи, які використовуються. Збереження історичного колориту можливе за допомогою підбирання відповідних стилістичних засобів, які відтворюють специфіку певної епохи.

Для оцінки якості цільового тексту існує поняття «норма перекладу». Існує п’ять вимог до цільового тексту [8]:

a) еквівалентна норма перекладу;

b) жанрово-стилістична норма перекладу;

c) мовна норма перекладу;

d) прагматична норма перекладу;

e) конвенціональна норма перекладу.

Одним з основних понять перекладознавства є термін еквівалентність. Еквівалентність – це найбільший відсоток ідентичності для усіх рівнів вихідного і цільового тексту.

Норма еквівалентності – це не незмінна величина. Еквівалентність може досягатись на рівні тексту, речень, словосполучень чи на культурному рівні.

Еквівалентна норма перекладу передбачає якомога більший відсоток спільності між вихідним і цільовим текстом, за умови врахування усіх факторів, які можуть цьому перешкоджати.

Жанрово-стилістична норма перекладу передбачає відповідність перекладу функціям та стилістичним особливостям оригінальному тексту, який оцінюється за літературними характеристиками.

Мовна норма перекладу означає дотримання норм літературної мови. Норма літературної мови — це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний фактор, що відповідає системі і нормі мови. Він становить єдину або найкращу можливість використання варіанту перекладу для даного конкретного випадку, який відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування [39].

Щодо прагматичної норми перекладу, то вона передбачає здійснення аналогічного впливу та відповідної реакції, які були передбачені автором, на читача, який читає твір у перекладі іншою мовою. Одна з найважливіших норм, яка застосовується до аналізу літературного твору, тому що у деяких випадках перекладачу дозволено нехтувати формою та еквівалентністю лише для того, щоб досягти найбільшого рівня відповідності прагматичної норми, як основної мети автора.

Конвенційна ж норма передбачає ступінь можливості повної заміни оригіналу перекладом, як у цілому, так і в деталях.

Головне в будь-якому перекладі, за думкою **Балахтар К.С,** – це передача змістової інформації тексту. Всі інші її види й характеристики не можуть бути передані без відтворення змістової інформації, а саме: весь інший зміст компонентів повідомлення нашаровується на змістову інформацію, витягується з неї, підказується нею, трансформується в образні асоціації тощо. Таким чином, завдання перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу. [2]

Підсумовуючи можемо зазначити, що серед багатьох визначень художнього перекладу, ми визначаємо його як різновид літературної творчості і постійну взаємодію і взаємовплив культур вихідної та цільової мови. Також існує декілька видів оцінювання художнього твору, для яких важливими є такі чинники: однакова жанрово-стилістична норма, еквівалентність та мовна норма на всіх доступних рівнях, які не псують естетичне сприйняття цільового тексту - істинний критерій, що стосується практичної частини виконання перекладу, а також щирий критерій - прагматична та конвенційна норми перекладу, що

стосуються саме творчого боку перекладацької діяльності, де власне перекладач бере на себе право змінювати та перекладати вихідний текст так, щоб він був зрозумілий та цікавий цільовій аудиторії.

1.2 Специфіка перекладу поетичного твору

Художній переклад за жанрами текстів, які перекладаються, поділяється на: переклад прози, поезії та драми. Кожен з наведених жанрів має свої особливості. Оскільки у нашому досліджені матеріалом ми обираємо поезію далі привертаємо особливу увагу до поняття поетичний переклад та його критеріїв.

Поетичний переклад є одним із найскладніших видів художнього перекладу. Він викликає особливі труднощі, тому що є складним творчим процесом, який вимагає від перекладача поетичної обдарованості, та перекладачу потрібно дотримуватись ритму, рими та розміру поетичного твору, щоб цільовий текст був схожий на вихідний, але не поступався йому в майстерності.

Мистецтво поетичного перекладу знаходиться у владі двох суперечливих тенденцій: з одного боку, перекладні вірші повинні справляти на читача безпосереднє емоційне враження, щоб пристосувати мистецтво вихідного твору для цільових читачів, але з іншого боку, вони повинні також вносити щось нове в літературу, збагачувати читачів ще невідомими до того часу поетичними образами, римами та строфами, щоб розкрити перед читачам різноманітність мистецтва, показати їм красу відмінних національних форм, історичних нашарувань, індивідуальних творчих систем [8].

Тож, можна дійти висновку, що поетичний переклад і справді є найважчим видом художнього перекладу. Для того, щоб перекласти поетичний твір, потрібно виконувати його в декілька етапів.

Перш за все, потрібно прочитати обраний ліричний вірш, зрозуміти його сенс, мелодику та мету, яку хотів досягти автор при написанні. На цьому етапі потрібно «читати між рядків», тому що саме це перекладач повинен передати в цільовому тексті і дійти рішення наскільки можлива еквівалентність при перекладанні чи це буде вільний переклад віршу, який зберігає настрій, ідею та передає стиль автора. Потрібно проаналізувати скільки фонових знань має перекладач на цьому етапі і чи достатньо їх, щоб передати усі національні та часові особливості обраного поетичного твору. І лише після цього переходити до формального аналізу віршу та дивитись, які засоби автор використав, реалізуючи свою ідею [21]. Перекладач повинен зважати на тропи, що використовують у вихідному тексті: пошук відповідних метафор у цільовій мові, створення анафор та асонансів, передача не лише денотата, але й збереження конотативного

значення, розташування слів у відповідній послідовності, якщо це можливо. Пітер Ньюмарк називає це «естетичною цінністю» [55].

Слід зазначити, що для цього виду перекладу збереження усього неведеного є не обов'язковим, а бажаним. Найбільшу увагу потрібно приділити задумці та меті твору, який був закладений автором, та передати їх із збереженням стилістичних чи граматичних особливостей самого творця. Також потрібно бути обізнаним у історії та культурі мов, щоб мати змогу влучно перекласти чи описати мовну реалію. Часто мовну реалію перекласти неможливо і перекладач використовує транслітерацію, калькування чи описовий переклад. У поетичному перекладі завжди звертається увага на та на колокації та сталі синтаксичні конструкції.

Також, перекладачу необхідно намагатись дотримуватись поетичної структури вихідного тексту. Для цього необхідно проаналізувати вірш, визначити яке римування відбувається, метрику, тобто скільки складів, та кількість строф. Перекладачу дозволено нехтувати нормою еквівалентності, тому при аналізі поетичних творів, еквівалентність може розглядати лише на рівні форми твору чи лише на рівні змісту, через проблеми передання цього роду літератури. Але дотримання жанрово-стилістичної норми необхідне для перекладу віршів.

Варто не забувати, що ціллю поетичного перекладу, на відміну від прозового, не є є максимально повне відтворення оригіналу (у єдності його змісту та форми) в матеріалі іншої мови. Ще М. Рильський писав щодо поетичного перекладу: "Вважаю неможливим, як дехто цього вимагає, щоб автор поетичного перекладу, отже й сам поет, цілком забув про себе, цілком підкорився індивідуальності іншого поета. Це навіть, здається мені, небажаним: таким способом можна стерти пилок з крилець того метелика, що зветься поезією" [32].

Тож, можемо дійти висновку, що поетичний переклад, що є видом художнього перекладу, є достатньо складним для перекладача. Це зумовлено особливістю форми, змісту та мети літературного твору. Основна задача перекладача при роботі над поетичним твором - це передати головну задумку автора, яка може бути звуковою, виражальною, змістовною чи структурною. Щоб досягти цієї мети, перекладач має володіти поетичним талантом, може використовувати будь-які методи перекладацьких трансформацій та нехтувати деякими нормами перекладу, щоб передати атмосферу, форму, мелодику чи зміст, реалії, еквівалентність твору, чи стиль та особливості автора.

1.3 Специфіка перекладу верлібрів

Поезія, як жанр художнього перекладу, містить у собі різноманітні форми вираження поетичних ідей, емоцій та образів. До прикладу: сонет, вірш, ода, гімн тощо. Оскільки у нашому досліджені матеріалом ми обираємо поезію Сергія Жадана із збірки «Антена» далі привертаємо особливу увагу до поняття верлібру, білого віршу та вільного віршу.

Першочергово хочемо зазначити, що у нашій роботі ми спираємось на поняття із на Літературознавчого словника-довідника Гром'яка Р. Т. , який наводить такі тлумачення:

Білий вірш — неримовані вірші з чіткою внутрішньою метричною структурою, де на місці рими лишається чиста клаузула. Під **клаузулою** розуміється заключна частина віршового рядка, починаючи з останнього наголошеного складу. Клаузула, бувши одним із складників віршового рядка, несе особливе структурне та смислове навантаження в білих віршах та несе функцію розрізнення кінця рядка.

Вільний вірш же в свою чергу — це вірш, який, на відміну від канонічних нормативів силабо-тоніки, має довільну кількість стоп при збереженні традиційного римування та закономірного розподілу наголосів. Вільний вірш приваблює невимушеною, природною синтаксичною будовою. Водночас, оскільки довжина кожного рядка заздалегідь не встановлена, то фраза досить містко вкладається в цей рядок і визначає його обсяг, урізноманітнюючи та динамізуючи ритмо-інтонаційний колорит поетичного мовлення.

Саме поняття верлібру цікавить нас найбільше у нашому дослідженні, тому що **верлібр** – неримований, нерівнонаголошений віршорядок (і вірш як жанр), що має версифікаційні джерела у фольклорі (замовляння та інші форми неримованої чи спорадично римованої народної поезії). Верлібр є одночасно і ліричним жанром. Верлібр – форма, утвердження якої є закономірним і водночас новим етапом у розвитку віршової культури ХХ ст. Водночас побудова типології форм сучасного вільного вірша надзвичайно ускладнена через велику розбіжність у тлумаченні самого цього поняття, тому що зазначається, що верлібр

є відмінний від вільного вірша, хочу зберігає деякі його особливості, як наприклад довільну кількість стоп. [61]

Таким чином, верлібр є структурно подібним до прози, оскільки його структура не має наскрізної симетричності. Істинний, змістовний верлібр не орієнтується ні на чергування наголосів, ні на риму, та водночас їхня поява не порушує його гармонійної структури. [36]

З урахуванням усіх наведених вище фактів можемо зазначити, що переклад верлібру, що є видом поетичного перекладу, не є таким складним для перекладача як переклад віршованої поезії. Це зумовлено відсутністю жорсткої форми твору, що є наближеним до прози, хоча не виключає також змісту та мети літературного твору, що є повністю відповідним іншим формам поетичного перекладу. Основна задача перекладача при роботі над верлібром - це не просто передати головну задумку автора, яка може бути звуковою, виражальною, змістовною чи структурною, але й форму самого вірша, що є цілком можливим і очікуваним при перекладі верлібрів.

При аналізі та перекладі верлібрів доцільно застосовувати спеціальні норми перекладу. По-перше, **норма еквівалентного перекладу** гарантує адекватну передачу сенсу, що залишається ключовим аспектом навіть за відсутності рими. По-друге, **жанрово-стильова норма** сприяє збереженню стилю твору й поетичної сутності верлібру, не допускаючи зведення до лише прози. **Мовна норма перекладу** забезпечує точне відображення граматичних і лексичних характеристик, уникаючи таким чином недоглядів або спрощень, тоді як **прагматична норма** наголошує на передбачуваному сприйнятті тексту перекладу читачами в межах іншої мовної культури. Нарешті, конвенц**ійна норма перекладу** підтримує зв’язок із традиціями та стандартами цільової мови, беручи до уваги відповідні жанрові очікування. Тож дотримання цих стандартів дає змогу перекладачеві не лише зберегти як семантичну, так і естетичну насиченість оригінального тексту, але й гарантує збереження художньої цілісності верлібру в перекладеному творі.

Отже, можемо дійти висновку, що перекладаючи верлібр, який безумовно є формою поезії, яка позбавлена рими і тому нагадує прозу своєю структурою, перекладач\ка має мати навички оцінювати поетичний ритм, а також майстерно передавати прозові жанри. Вважаємо за важливим наголосити, що з огляду на те, що верлібр не має жорстких правил рими чи метра, а деколи вони можуть бути відсутні, у процесі перекладу нагальним є надання переваги збереженню природного звучання та емоційної ваги вихідного тексту. Перекладач\ка може використовувати прийоми трансформацій, зокрема граматичні та лексичні засоби, щоб зберегти образи та стилістичні нюанси оригінального твору, а також адаптувати його до реалій мови перекладу. Оскільки для верлібру є характерною вільна форма, подібна до прози, перекладач\ка має можливість навмисно відходити від поетичних стандартів, прийнятих загалом, щоб зберегти, мелодію, атмосферу, значення та відмінні характеристики авторського стилю, забезпечуючи художню цілісність твору.

РОЗДІЛ 2 МОВНА ОСОБИСТІСТЬ

2.1 Поняття мовної особистості

Для сучасного перекладознавства та практики поетичного перекладу все актуальнішим стає розгляд ознак мовної особистості поета, репрезентація якої здійснюється через особливості ідіостилю. Осмислення та опис типологічних властивостей поетичного дискурсу, вивчення ідіостилю поета безумовно сприяє покращенню якості перекладу.

У загальному розумінні мовна особистість – це сукупність усіх мовних здібностей і реалізацій особистості, де мовна особистість має два основних концептуальних виміри – одноперсонологійний і поліперсонологійний. Перший репрезентує окрему мовну індивідуальність в усьому обширі її виявів – часовому, просторовому, еволюційному, культурно-естетичному, соціумному, лінгвокультурологійному та ін. [41]

Мовну особистість і її особливості зокрема досліджували такі лінгвісти, як Ф. В. Гумбольдт, В. Вундт, О. Потебня та інших видатних науковців кінця XIX – початку XX століття.

Мовна особистість автора характеризується наявністю індивідуальних особливостей художніх прийомів, які автор застосовує систематично, унікальністю підбору лексики, а часом навіть створенням неологізмів, що складають характерне саме для цього митця звучання речень чи строф. Також це поняття включає і використання певних лексичних та граматичних структур, до яких тяжіє автор, та особлива техніка пунктуації.

Під час вивчення ідіостилю певного автора можна виділити три головних рівня:

1. індивідуальний стиль автора, що відображає особливості його художнього мислення протягом усієї творчості;
2. стиль періоду створення окремих творів;
3. стиль твору чи окремого його елементу.

Формування та становлення ідіостилю письменника займає великий проміжок часу та залежить від особливостей внутрішнього світу самого автора, його вподобань, інтересів, рівня освіти; реалій його життя та умов, у яких він знаходиться , рівень розвитку суспільства, частиною якого він себе вважає та особливостей часу.

Однак мовна особистість автора – це не стільки окремі індивідуальні риси мови, скільки вся сукупність мовних засобів, які митець використовує.

При дослідженні мовної особистості автора важливо враховувати також і часові зміни, на підставі того, що кожна особистість з часом може перестати

використовувати певні граматичні, лексичні чи синтаксичні конструкції та змінити свої мовні звички. Це може відбуватися всеохопно, а може змінюватись лише в окремих творах, написаних під впливом певних подій [5].

Вивчення індивідуальної авторської стилістики – це дослідження авторського вибору мовних засобів, задуму і його виконання, втілених в текст.

Також варто зазначити, що у сучасних лінгвістичних дослідженням простежується активне використання ще декількох підходів до аналізу мовної особистості автора\ки, як наприклад **психологічного**, що використовується для вияву особливостей характеру й комунікації особистості, соціологічного, який розглядає особливості взаємодії у малих групах, де встановлені особливі параметри мовленнєвих обмежень, **культурологічного,** який визначає лінгвокультурні типи національних феноменів. [41]

Окрему увагу хочемо у своїй роботі звернути на **лінгвістичний** підхід, про який пише Космеда Т.А. у своїй роботі. Вона зазначає, що саме комунікативна лінгвістика тексту зобов'язує досліджувати специфіку зумовленості структурно-значеннєвих ознак тексту ситуацією його породження – діяльністю письменника, типом адресата, метою комунікації. Текст у цьому разі слід розглядати як мовну структуру в широкому ситуативнокомунікативному просторі. Проблематика комунікативної лінгвістикитексту скерована на вивчення тексту як моделі комунікативного акту. У цьому разі поняття тексту збігається із поняттям дискурсу, оскільки дискурс – це текст плюс ситуація, текст у сукупності з його екстралінгвістичними чинниками, текст як мовленнєва дія. [19] Тобто досліднику\ці потрібно звертати увагу на комунікативну поведінку особи, встановити параметри комунікативної поведінки, мовленнєво-комунікативний тип, дослідити закономірності реалізації комунікативних стратегій і тактик, особливості вияву мовної особистості в різних її дискурсах. [41]

Тож можемо дійти висновку, що мовна особистість, або ідіостиль, автора\ки є – це перелік чинників, що відрізняють автора\ку від інших творців, що характеризується особливістю використанням мовностилістичних засобів, індивідуальне художнє мислення, психологічні та культурологічні особливості. Саме розуміння мовної особистості творця допомагає перекладачу компетентно перекласти вихідний текст без спотворення стилю, сенсу та ідеї, які були закладені, і познайомити закордонних читачів безпосередньо із автором\кою, без відчуття втрати та втручання постороньої особи, що є найвищим рівнем професіоналізму при виконанні перекладу.

2.2 Мовна особистість Сергія Жадана

Серед найвидатніших українських поетів та письменників (таких, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Григорій Сковорода, Олександр Довженко, Василь Стус, Юрій Андрухович тощо) у парадигмі сучасності важливе місця посідає Сергій Жадан.

Сергій Вікторович Жадан – це сучасний український поет, прозаїк, перекладач, музикант, громадський діяч та військовий. У травні 2017 року поет був нагороджений премією імені Василя Стуса, видатного шістдесятника, який до смерті боровся із загарбницьким радянським режимом, «За особливий внесок в українську культуру та стійкість громадянської позиції» .

35.Серед низки нагород також отримав Премію миру німецьких книгарів (нім. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels) «за видатну творчість і за гуманітарну позицію, з якою він піклується про людей під час війни і допомагає їм, ризикуючи своїм життям». [35]

У березні 2024 року письменник мобілізувався до лав бригади «Хартія» Національної гвардії України, що не заважає йому продовжувати свою культурну місію та брати участь у різноманітних суспільних ініціативах, які зосереджені на допомозі військовим та цивільним.

Творчість письменника викликала увагу таких дослідників як О. Гнатюк, Т. Гундорова, Р. Харчук, Я. Голобородько, Ю. Гришко, А. Демченко, Л. Козловська, В. Кононенко, Т. Пінчук, К. Тараненко, О. Томашевська та інші. Л. Бондаренко, , І. Іваненко, О. Коцарева, С. Павленко, О. Скоробогатова тощо.

Наприклад, С. Жадан прагнув «відновити в книзі ознаки соціокультурного, соціодуховного та соціального феномену» [10], як зазначив Я. Голобородько.

С. Жадан належить до творчої генерації 36 постмодерністів, які «демонтують традиційні наративні зв’язки всередині твору, відкидають звичні правила його організації». К. Олійникова також звертає увагу на стосунки між

автором і читачем у своїх творах, перетворюючи себе з автора на сценариста, створюючи «враження справжнього діалогу» з читачем. [28]

Наявно кілька **основних мотивів**, що присутні у його поезії та прозі, які ми хочемо представити далі.

Першою темою творчості, яка є характерною для Сергія Вікторовича Жадана, є зображення пострадянської реальності. Він зображає людське життя після розпаду СРСР, і зосереджується на проблемах, з якими люди стикаються по всяк час, таких як бідність, корупція, безробіття та соціальна нерівність. Письменник дуже реалістично описує боротьбу звичайних людей за виживання, їхні труднощі та визначення і виборювання свого місця в новому для них середовищі.

Завдяки саме цьому мотиву митець описує складність життя в пострадянському суспільстві, створюючи реалістичні сцени та історії, як ці проблеми впливають на поведінку та психологію людей. Послуговуючись цим механізмом, він використовує своїх героїв для освітлення глибоких політичних та соціальних питань, закликаючи читачів подумати про майбутнє України та інших пострадянських країн, які нарешті отримали незалежність від імперських кайданів. Сергій Вікторович Жадан також показує, як ідеали та цінності суспільства розпадаються, якщо думати лише про своє виживання і жити за межами суспільного контексту.

Другим важливим мотивом у творчості Сергія Жадана є пошук істини та суперечностей. Автор досліджує моральні, соціальні та екзистенційні питання, акцентуючи на складності реальності. Жадан глибоко проникає в психологію персонажів, показуючи їхні інтелектуальні та емоційні переживання. Він відкриває читачам різні точки зору на події, показуючи, що істина не завжди однозначна, а життя повне протиріч.

Вона дає читачеві інший погляд на численні події та показує, що правда не завжди очевидна, а життя сповнене протиріч. Автор запрошує читача до роздумів і роздумів, а також до розгляду різних аспектів і перспектив. Його твори

відображають природу ідентичності, моральні цінності та соціальні кліше. Тому тема пошуку істини у творчості Жадана свідчить про те, що життя – це багатошарова мозаїка і єдиного способу розкрити щось не існує.

Коли мова заходить про творчість Сергія Жадана, **третій мотив** – це мотив самоідентифікації та пошуку власної історії. Жадан ставить перед читачами важливі питання про те, як особиста історія та особиста ідентичність формують національну свідомість. Жадан показує, як взаємодіють особистий досвід і загальнонаціональні події.

Жадан пише про героїв, які часто намагаються знайти своє місце в історії своєї нації, стикаючись з внутрішнім конфліктом між тим, як вони зберігають свої особисті цінності, і тим, яквони впливають на зовнішній світ. Жадан досліджує, як минулі події формують сьогодення та як особистий досвід формує індивідуальну та колективну свідомість.

Четвертий мотив – бунт і свідома дія. У цьому випадку автор протестує проти соціальної несправедливості та безправ'я, висловлюючи невдоволення існуючим порядком. Через активно ініційовані протести та особисті дії проти системи він змальовує персонажів, які намагаються змінити суспільство.

Автор показує, як навіть найменші дії можуть змінити суспільний порядок. Це означає, що індивідуальні внески мають вирішальне значення для зміни суспільства. Це спонукає читачів до активної участі та показує їм, що будьякі їхні дії можуть мати великий вплив. Герої Жадана вольові, незалежні, рішучі боротися за свої права і свободи навіть ціною свого життя.

П'ятий мотив можна визначити як пошук внутрішньої гармонії особистості у творчості Сергія Жадана. Його герої переживають складні психологічні та емоційні переживання. По-перше, у пошуках балансу в житті та самопізнання, а по-друге, через роздуми про те, ким ми є та де ми знаходимося у світовій системі координат, і експериментуючи з ними, узгоджуючи власні прагнення і цілі з оточенням.

Письменник нагадує, що безперервний пошук власної внутрішньої гармонії є важливою частиною власне життя героїв, які прагнуть знайти себе, збагатити своє життя та досягти щастя не лише через зовнішні досягнення, але й через внутрішній спокій. Поет вказує, що особисте щастя залежить від самопізнання та гармонії зі своїми почуттями та цінностями. Ця мотивація спонукає читачів задуматися над своїм внутрішнім світом та добром і тим, що саме ми будуємо свій шлях та своє щастя. [44]

Для ідеостилю письменника характерне використання **нецензурної лексики та суржику,** що робить мовлення його героїв реальним. С. Жадан стверджує, що класична літературна мова не може точно відобразити реалії війни; отже, він використовує «нелітературний», «неформатний» підхід до спілкування, використовуючи розповіді очевидців, прямі записи та діалоги з перших вуст. Кононенко зазначає, що: «у лінгвопоетичному вимірі Жаданові тексти претендують на словесний епатаж; така вседозволеність стає свого роду візитною карткою постмодерністського дискурсу» [25].

Також автор тяжіє до вживання **скорочень і розмовних** виразів у своїх діалогах. Цей метод додає його прозовим творам природності та автентичності, дозволяючи читачам глибше зрозуміти настрої, які описані в них.

Жадан часто використовує **інверсію**, тобто змінює порядок слів у реченні. Він добре поєднує інверсію зі вставним діалогом, що дозволяє читачеві краще зрозуміти характери та мову героїв.

За словами К. Тараненка, який проводить прагмалінгвістичний аналіз функціонування антонімів у поезії Сергія Жадана, «його поетична мова наповнена поєднаними протилежностями, вираженими антонімами різноманітних типів, а <...> його індивідуальна мовленнєва поведінка майстерно сполучає іронію, цинізм, біль, споживацтво із добром, романтикою, коханням та теплим внутрішнім світом» [38].

Як зазначає Н. Вітрук, у романі С. Жадана «Інтернат» переважна більшість **речень є односкладними**, здебільшого означено-особовими та

називними: «Залежно від ситуації спілкування формально-синтаксичне вираження номінативних речень може бути різним: від однослівних конструкцій до цілого ряду рядкових фраз» [6]. Приклади односкладних речень у тексті: «Спокійні часи, розмірене життя» [Інтернат];

Частотні конструкції, які використовуються в романах як форма експресивного синтаксису, служать засобом передачі авторської оцінки, актуалізуючи окремі смислові компоненти висловленого. За словами А. Загнітко, парцелят є частиною простого або складного речення, яке розділяється на кілька висловлень у зв'язку з певною комунікативною ідеєю, і виноситься за межі синтаксичної структури-речення [14]: Малий теж присідає. Теж бачить [Інтернат];

У своїх романах Сергій Жадан поєднує елементи життєвого досвіду та загальнолюдських цінностей, регіональної культури, щоб створити твори з широким і універсальним змістом, які безсумнівно заслуговують подальшого вивчення та дослідження. Його творчий стиль характеризується самобутністю , індивідуальністю та зануренням у соціокультурний контекст.

Вважаємо за необхідне відмітити, що для **поетичного** доробку С. Жадана харктерно використання **метафори**.

Метафора (грецьк. metaphora —- перенесення) — один із основних тропів поетичного мовлення. В М. певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю. Вона не може бути "скороченим" порівнянням, тому посідає синтаксичне місце, призначене для предиката ("пакіл неба цвіте глечиками хмар" — В.Голобородько). Це — перехід інтуїтивного осяяння у сферу раціональних понять. І чим далі містяться один від другого протиставні розряди об'єктів, тим яскравіша М., яка прагне, на відміну від символу, зосередитися в образній оболонці:

Лексико-семантичне вираження метафор у творах Жадана надзвичайно різноманітне, зокрема виділяються тематичні групи, що **метафори**, які

передають переживання почуттів, станів або хвилювань ліричного героя, образи міста, плинності часу, слова. Абстрактні поняття, образи ночі, темряви, тиші, а також зими й снігу є важливими складовими метафоричного мислення Жадана, збагачуючи його ідіостиль.

Тема війни у Жадана репрезентована своєрідно, з акцентом на образ смерті, що метафорично пов'язується з образом змії, яка символізує ворога. О. Маленко зауважує, що поетичний світ митця «акумулює й транслює інформацію різних рівнів: про те, що відбувається з країною й людьми, і те, що відбувається в самих людях, їхній свідомості й навіть підсвідомості» [24].

Персоніфікація відіграє також важливу роль у творчості поета. **Персоніфікація** (лат. persona — особа та facere — роблю) — уподібнення неживих предметів чи явищ природи людським якостям; вид метафори, що сприяє поетичному олюдненню довколишнього світу:

може позаздрити будь-яка затяжна зима (Жадан, 2016: 99)

Найпоширенішою **моделлю метафоричних перенесень** у поезіях Жадана є дієслівні метафори за моделлю іменник + дієслово, тоді як атрибутивні й субстантивовані метафори менш продуктивні:

Пам'ятати холод, що в'їдався під нігті, пам'ятати жар, що сушив гортані (Жадан, 2015: 80);

С. Павленко вивчає окремі смислові елементи **шансону** та **біблійної поетики** віршів С. Жадана. Дослідник зазначає, що це поєднання має на меті «розкрити всі складнощі балансування на межі гріха і святості в сучасному світі, змусити замислитися над тим, що є злочин: дія чи бездіяльність». Біблія у творчості письменника розглядається з точки зору сучасних подій, пов'язаних із війною: символом зброї є золото та ладан, а пророки - представниками кримінального світу; твої волхви є трьома позашляховиками, а сила і страх покари є рушіями людського життя. Оскільки людство ще не доросло до Нового

Заповіту, Бог ще не створив людство, і люди ще не знають, що вони мають робити. [24]

Тож можемо дійти висновку, що творчий доробок Сергія Жадана включає музику, поезію, прозу, переклади та активну громадську діяльність, що робить його впливовою фігурою в українській культурі. Його мовна особистість Сергія Жадана характеризується використанням нецензурної лексики, суржику, скорочень, розмовних виразів, він тяжіє до перетворення себе на сценариста, створюючи «враження справжнього діалогу» з читачем. Письменник використовує багато односкладних речень та інверсії. Основні мотиви його творчості – це пострадянська реальність, екзистенційні питання, складність реальності, самоідентифікації та пошуку власної історії, заклик до саморефлексії, до бунту та активної громадянської участі у суспільному житті країни. Не оминає поет також релігійних тем та теми сьогодення української нації – війни.

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЗБІРЦІ «АНТЕНА», Й У ОБРАНІЙ ПОЕЗІЇ ЗОКРЕМА, ТА У ЇЇ ПЕРЕКЛАДАХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

3.1 Загальний огляд мовних трансформацій у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана «Антена»

У перекладознавстві існує декілька типів та видів організації перекладацьких трансформацій. Останні дослідження показують, що на сьогоднішній день не існує єдиної системи класифікації трансформацій, більш того, існують різні думки з приводу того, які саме перекладацькі прийоми відносяться до трансформацій. [13] Одні науковці, як наприклад Т. Р. Левицька та А. М. Фітерман, поділяють їх на типи, інші - на рівні. Однак усі дослідники стверджують, що поділ трансформацій на типи та види є умовним. У нашій роботі ми будемо використовувати рівні перекладу для зручності подачі матеріалу, щоб схарактеризувати загальний огляд мовних трансформацій, які характерні для збірки «Антена», звідки і будемо наводити приклади.

1 рівень перекладацьких трансформацій – це графічний, або фонетичний, рівень.

У перекладознавстві традиційно до цього рівня відносять **транскрипцію** та **транслітерацію.**

Транскрипція (лат . transcribe — переписую) — спеціальний запис усного мовлення за допомогою відповідної системи знаків з науково-лінгвістичною метою. [61]

Під час нашого аналізу було знайдено приклади **транслітерації** (від лат. *trans* – через і *lit(t)era* – буква, літера) або **транслітерування** – конверсія систем письма, при якій кожний графічний елемент (знак) однієї системи письма передається одним і тим же графічним елементом іншої системи письма; заміна знаків, літер (чи їх поєднань), текстів однієї писемності (графічної системи письма) знаками чи літерами іншої, незалежно від їхньої вимови. [63]

Транслітерація застосовується у перекладі, коли це власна назва, або поняття не існує у цільовій мові.

Назви збірок, які містяться у виданні, подані транслітераційним варіантом та перекладом у дужках

Список кораблів. Нові вірші	Spysok korabliv. Novi virši [Schiffsverzeichnis. Neue Gedichte]
Антена	Antena [Antenne]

На **2 рівні** відбуваються зміни морфем.

Морфема – це найменша значуща частина слова, тобто найменша двостороння одиниця в будові слова, яка не розкладається на одиниці такого ж порядку. Це не будь-яка значуща частина слова, а елементарна, мінімальна, далі не подільна в плані семантики частина слова. У словах виділяють такі морфеми: корінь, префікс, суфікс, закінчення. [61] У нашому випадку таких змін не було помічено в усій збірці.

На **3 та 4 рівні** ми спостерігаємо різноманітні трансформації слова та словосполучення. Ці трансформації можуть бути **лексичними, граматичними чи лексико-граматичними.**

Лексичні трансформації включають у себе калькування і лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція).

Калькування (чи калька) — це своєрідний різновид лексичного запозичення, а точніше - слова (рідше морфеми, синтаксичні конструкції), стійкі словосполучення чи мовні звороти, засвоєні одними мовами з інших унаслідок географічних, економічних, політичних, культурних зв’язків між народами і є повністю або частинами перекладений з ін. мови, наприклад, українське слово «півострів» — калька з німецької «Halbinsel». [61]

Конкретизація – це лексична трансформація, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики замінюється словом (терміном) вужчої семантики, наприклад заміна видового поняття на родове. Зі слів широкої семантики, які

функціонують в англійській суспільно-політичній лексиці, можна, зокрема, навести такі: entity, thing, unit, authority, power, deal. Наприклад: Autonomy republic is a state–like entity. – Автономна республіка – це державоподібне утворення. У цьому реченні entity вжито в широкому значенні. Ireland became a separate entity in 1949. – Ірландія стала окремою державою в 1949 році. [3]

У даному прикладі бачимо не лише явище **конкретизації**, лексема «alter», але й чудовий відповідник для вислову «за інерцією» - «aus Gewohnheit»:

і навіть встигають за **інерцією**	und aus **alter Gewohnheit**

Генералізація. Ця лексична трансформація зводиться до зміни терміна вужчої семантики на термін ширшої семантики, наприклад заміна родового поняття на видове. Наприклад: Political science is the study of the structures and activities of government. – Політологія – це наука про устрій і функціонування державної влади. Відповідно до контексту одиниці structures and activities, ужиті у множині, видаються завузькими і конкретними для визначення політології як науки. [3]

Модуляція – це лексична заміна, що будується на причиннонаслідкових зв'язках понять, що можуть взаємно замінюватися. При цьому замінюються як слова, так і словосполучення. Логічний зв'язок між такими поняттями має бути настільки очевидний і семантично достатній, щоб у перекладі причину можна було б замінити наслідком чи навпаки, або (в іншому разі) ціле частиною. Спробуємо змоделювати причинно-наслідковий зв'язок, перекладаючи речення: Tibet is not an independency. – Тибет не є незалежною державою. Використавши трансформацію модуляції, можна перекласти інакше (якщо в цьому є необхідність): Суверенність – це не для Тибету. Так може сказати або патріот Тибету (з гіркотою), або, навпаки рішучий противник незалежності Тибету. [3]

На **5 рівні** розглядається переклад речень. **Лексико-семантичні заміни**:

Лексичне додавання – явне вираження частини неявного значення оригіналу в тексті перекладу [3]. Явище лексичного додавання спостерігалось, наприклад у таких рядках:

Велика спокуса—бути зрозумілим.	Die große Versuchung, **unbedingt** verstanden werden zu wollen.

Лексема **«unbedingt»**, яка не була присутня у вихідному тексті, створює додаткове підтвердження необхідності бути зрозумілим.

begrüßen sie sich **sogar** freudig.	радісно привітатись. додавання

У даному прикладі явище лексичного додавання, на нашу думку, є виправданим, тому що додає рядку більшої розмовності.

Антонімічний переклад ще називають формальною негативацією чи позитивацією. Сутність цього прийому полягає в тому, що форма слова або словосполучення в оригіналі замінюється на протилежну: позитивна – на негативну і навпаки. Наприклад: He hasn't won the elections. – Він програв вибори (а не «не виграв»). [3]

Експлікація (описовий метод) – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке описує (експлікує) її значення мовою перекладу. Недоліком цього методу є його громіздкість, але без нього в певних випадках обійтися не можна. [3]

Конверсійна трансформація полягає в тому, що в перекладі описується те ж саме відношення між суб'єктом і об'єктом, що і в оригіналі, тільки з іншого боку.

Метафоризація відповідає за створення метафори у цільовому тексті. Антонімічним до нього поняттям є **деметафоризація.**

Компенсація, коли у перекладі слова з вихідного тексту компенсуються певні поняття, але таким чином, щоби зберегти повідомлення автора та значення речення. [3] Антонімічним до нього поняттям є **опущення**.

Також спостерігаємо явище опущення, коли лексема «назавжди» не відтворена у цільовому тексті:

вона, **назавжди** від нього йдучи.	sie, als sie ihn verlässt.

Ще один приклад опущення, коли перекладачка використовує лише одне слово і при цьому змінює мелодію строфи:

unnütze	**нікому** не потрібні

Також хочемо звернути увагу на поняття **адекватної заміни**, що є заміною на вислів із іншим значенням, але з тією ж смисловим чи емоційним навантаженням, **лексичної заміни**, **оказіональної відповідності**, що є виправданою заміною лише в контексті даного тексту, та **займенниковий повтор**. У наступному прикладі бачимо наявність **лексичної заміни**:

з чим щоденно доводиться мати справу:	womit man es jeden Tag **unweigerlich** обов'язково zu tun hat:

Для перекладу лексеми «щоденно» використовується лексема «**unweigerlich**», що має значення «неминуче». Цю трансформацію ми вважаємо недоцільною і надаємо перевагу цільовим «täglich» або «tagaus».

nachdem sie sich beharrlich	після того, як вони старанно **уникали**
aus dem Weg gegangen sind**,**	одне одного,

У даному прикладі також бачемо лексичну заміну, яка руйнує ритмику вихідного твору, а саме замість використання лексеми «vermeiden», яка також зробила б речення обірване вкінці, що характерно для ідіостилю С. Жадана, перекладачка послуговується висловом «aus dem Weg gehen».

Хочемо відзначити вдалу, на наш погляд, лексико семантичну заміну, завдяки якій вдалось зберегти і значеннння, і ритм:

Про **все на світі.**	Über **alles Mögliche.**

Серед **граматичних трансформацій** звертаємо увагу на **синтаксичне уподібнення**, що є типом «нульової» трансформації, що зустрічається тільки в тих випадках, коли в мовах оригіналу і перекладу є паралельні синтаксичні

структури. Також присутні такі трансформації як **об'єднання чи членування речень** та **граматичні заміни**.

У наступному прикладі бачимо явище інверсії, коли для відкреслення стану мовчання лексему **«Schweigend»** виносять на перше місце, чим створюють зворотній порядок слів. Також звертаємо увагу на граматичну заміну, яка була створенна шляхом перетворення дієслова на прислівник **«Schweigend»:**

Стоять,	**Schweigend**
мовчать,	stehen sie da,

Також спостерігаємо приклад членування речення на головне та підрядне:

Йшов нормальною людиною.	Als er ging, war er ganz normal.

Граматична заміна – це заміна частини мови, або граматичної структури. Іменник, приміром, може замінюватися дієсловом чи прикметником, а прикметник – іменником. Це – випадки не суто лексичної, а лексико-граматичної трансформації. [3] У нашому прикладі бачимо зміну граматичної структури на пасивний стан з додаванням модального дієслова:

Велика спокуса—бути зрозумілим.	Die große Versuchung, unbedingt verstanden **werden zu wollen**.

Наступний приклад вважаємо не лише за **граматичну заміну**, через перетворення назывних сурядних речень у підрядне речення, а й за **оказіональну відповідність**, тому що в контексті цього рядка, вважаємо це виправданим:

Велика наївність—потреба дорослих людей	Die große Naivität, **wenn** erwachsene Menschen unbedingt
триматись разом, щоби ніхто не здогадався	zusammenhalten **wollen**, damit keiner etwas

Також існує 6 рівень перекладу – це переклад всього тексту. Саме на цьому рівні хотіли б відзначити вміле зберігання **анафори**:

ось серце Христове—відкрите, ніби	da ist das Herz Christi – offen wie ein

концертний рояль, який знову відіграв	Konzertflügel, der wieder etwas Akademisches
щось академічне в порожньому залі;	aufführt im leeren Saal;
ось я — залишений кимось серед громади,	da bin ich – von irgendwem in der Gemeinde zurückgelassen,

Перекладачка вдало зберегла також поширену **анафору**:

Люто вірую в місяць, що росте, ніби гнів	**Glaube voll Wut** an den Mond, der wächst wie der Groll
при лівій легені травневого неба.	an der linken Lunge des Maihimmels.
Люто вірую в літературу,	**Glaube voll Wut** an die Literatur,
люто вірую.	**glaube voll Wut.**
Люто вірую в зелень, яка щороку	**Glaube voll Wut** an das Grün, das Jahr für Jahr

Ще один приклад вдало збереженої поширеної анафори:

Маємо слова, щоби виявити **свій** гнів.	**Wir haben Wörter, um unsere** Wut zu äußern.
Маємо слова, щоби висловити **свій** жаль.	**Wir haben Wörter, um unser** Mitleid zu äußern.
Маємо слова, щоби засвідчити **свою** зневагу.	**Wir haben Wörter, um unsere** Verachtung zu zeigen.
Маємо слова для проклять, маємо для молитов,	**Wir haben Wörter** für Flüche, für Gebete,

Також варто зазначити, що перекладачка навіть поширює анафору, коли її не було в вихідному тексті:

Man kann sich mit ihr verständigen.	**З ним** можна порозумітись.
Man muss die richtigen Worte finden.	**Варто** шукати потрібні слова.
Man muss sich trauen, ihre Sprache zu sprechen.	**Варто** не боятись говорити його мовою. Додали ще інверсію

Тож можемо дійти висновку, що для загальної характеристики збірки Сергія Жадана німецькою мовою «Antenne» («Антена»), переклад якої виконала німецька перекладачка Клаудія Дете, є характерні перекладацькі трансформації майже на всіх рівнях, а саме рівнях графеми, слова, словосполучення, речення та тексту. У подальших пунктах ми проілюструємо приклади верлібрів, які є найбільш ілюстративними у розрізі аналізу мовних трансформацій перекладу з української на німецьку мову.

3.2 Особливості перекладу вірша Сергія Жадана «Ви готові?»

Проведемо порівняльний аналіз цільового і вихідного тексту вірша Сергія Жадана «Ви готові?» та продемонструємо помилки та знахідки перекладача, а також прокоментуємо доцільність наступних перекладацьких рішень.

Порядковий переклад віршу демонструємо у наступній таблиці:

Ви готові?	Seid ihr bereit?
Душі лісових птахів **зіштовхуються** в повітрі.	Die Seelen der Waldvögel **reiben sich** in der Luft.
Час **наслухати** ніч, торкатись невидимих крил.	Zeit, die Nacht zu **belauschen**, die unsichtbaren Flügel zu berühren.
Ви готові зійти на опівнічній платформі	Seid ihr bereit, am Mitternachtsgleis auszusteigen
й підхопити цю давню мелодію?	und in die alte Melodie einzustimmen?
Грифель у дитячих руках проводить лінію дихання,	Der Griffel in der Kinderhand zeichnet die Atemlinie,
лінію, за яку не заступить вогонь.	die Linie, die das Feuer nicht überschreitet.
Бути разом, триматися світла,	Zusammenhalten, beim Licht,

триматися разом посеред крил,	zusammenhalten unter den Flügeln,
які на щось у цьому повітрі опирались,	die sich in dieser Luft auf etwas stützten,
щось вихоплювали з нього, **пружинили**,	ihr etwas entrissen, **sich spreizten,**
прорізали світло в картонних коробках весни.	das Licht in den Pappkartons des Frühlings **durchbrachen**.
Ви готові **читати вголос** так пристрасно,	Seid ihr bereit, so leidenschaftlich zu **rezitieren**,
ніби цілуєтесь із власним **видихом**,	als küsstet ihr den eigenen **Atem**,
ніби освідчуєтесь кисневі своєї країни?	als erklärtet ihr dem Sauerstoff des Landes eure Liebe?
Ви готові говорити так, ніби саме від ваших слів залежить майбутнє цивілізації?	Seid ihr bereit zu sprechen, als hinge von euren Worten die Zukunft der Zivilisation ab?
Готові говорити про вечір так, як говорять про смерть в операційній?	Bereit, über den Abend zu sprechen, wie sie im OP über den Tod sprechen?
Балансувати на межі вугільної радості,	Die rabenschwarze Freude entlangzubalancieren,
виходити за окреслене коло на лікарняному подвір'ї. Ви готові?	im Hof des Krankenhauses den vorgegebenen Kreis zu verlassen. Seid ihr bereit?
Хапатися за крило, вихоплене з простирадел світанку. Ви готові?	Den Flügel zu fassen, den Laken der Dämmerung entrissen. Seid ihr bereit?

Вкладати пальці в рани морожених яловичих **туш**, 7	Den geschlachteten Rindern die Finger in die Wunden ihrer gefrorenen Leiber zu legen, 13
відчувати серцебиття міста на вечірніх перехрестях.	den Herzschlag der Stadt an den abendlichen Kreuzungen zu spüren.
Спів, яким заливають гіпсові форми голосу.	Gesang, der in die Gipsformen der Stimme fließt.
Спів, що наповнює поштові скриньки легень кореспонденцією вітру.	Gesang, der die Postkästen der Lungen mit Korrespondenzen des Windes füllt.
Спів, що ламає хлібину мови,	Gesang, der den Sprachlaib bricht,
годуючи ранок житнім присмаком **гімну**.	den Morgen mit dem Roggengeschmack eines **Psalms** speist.
Всі, хто **виявився** достатньо сильним, аби протистояти темряві,	Alle, die stark genug **sind**, dem Dunkel zu trotzen,
всі, хто став під знамена співання опівнічної пори –	alle, die unter dem Banner des mitternächtlichen Gesangs stehen -
так ми видихаємо нашу свободу,	so atmen wir unsere Freiheit aus,
тютюновим димом у прозоре склепіння ранку,	Tabakrauch im durchscheinenden Gewölbe des Morgens,
так **проступають** лики запалень на вітражах легень.	so **zeichnen** sich die Muster der Entzündungen auf den Glasfenstern der Lungen **ab**.
Так ми оспівуємо полеглих у золотому піску надвечір'я.	So besingen wir die Gefallenen im goldenen Sand des Frühabends.
Звучання – й нічого більше.	Klingen, sonst nichts.

Радість і довгий **тривалий** вечір, як голос,	Freude und ein langer **gediegener** Abend wie die Stimme,
як дихання, збите співом і поцілунками.	wie der Atem, **brüchig** von Gesang und Küssen.

Вірш починається словами «Ви готові?», що в українській мові є узагальненим запитанням, яке не уточнює, готові ви з чимось чи до чогось, що залишає більше можливостей для інтерпретації, а переклад "Seid ihr bereit?" у свою чергу, використовуючи **конкретизацію**, звужує ці можливості, роблячи вислів конкретнішим, а саме готовність до чогось. З урахуванням цього перекладачка уникає узагальнення, але притримується анафори, що ми вважаємо доцільнішим.

Схоже використання даної перекладацької трансформації спостерігаємо у цьому прикладі, де «читати вголос» замінили на "rezitieren" (декламувати), що є конкретнішим терміном, який означає читати вголос з виразністю.

Ви готові **читати вголос** так пристрасно,	Seid ihr bereit, so leidenschaftlich zu **rezitieren**,

У наступних рядках бачимо приклад використання **лексичної заміни**:

Душі лісових птахів **зіштовхуються** в повітрі.	Die Seelen der Waldvögel **reiben sich** in der Luft.

У оригіналі дієслово «зіштовхуються» має значення, що душі пташок, взаємодіючи, стикаються у повітрі одна з одною, у перекладі ж дієслово «sich reiben» вказує на тертя, що надає інший відтінок взаємодії, але є допустимим, як і в наступному прикладі:

годуючи ранок житнім присмаком **гімну**.	den Morgen mit dem Roggengeschmack eines **Psalms** speist.

Перекладачка вирішує використати лексему «Psalm» як відповідника українському «гімн». Справа в тому, що, згідно із тлумачним словником української мови, гімн – це урочиста хвалебна пісня або музичний твір на честь кого-, чого-небудь. Псалм у свою чергу має схоже значення, але зазвичай

вживається в контексті релігійних служб і духовної літератури. Хоча саме це додає перекладу віддтінку релігійності та піднесення. (https://sum.in.ua/s/ghimn)

У наступних двох прикладах спостерігаємо, на нашу думку, недоцільне послуговування **лексичною заміною**:

Радість і довгий **тривалий** вечір, як голос,	Freude und ein langer **gediegener** Abend wie die Stimme,

У даному прикладі ми вже не можемо посилатись на схожість значення, тому що для відповідника вихідної лексеми «тривалий» використовується цільова лексема «gediegener» і використовується в цьому контексті, щоб підкреслити певну якість або позитивність вечора, а не просто тривалість. З одного боку Клаудія Дате уникає тавтології, але на нашу думку врна порушує цим задум автора.

як дихання, збите співом і поцілунками.	wie der Atem, **brüchig** von Gesang und Küssen.

У рядку Сергія Жадана лексема «збите» значення, що дихання зазнає впливу від співу та поцілунків, можливо, стає порушеним або зміненим через ці фактори, а "brüchig" передає ідею про те, що дихання стало крихким або порушеним від співу та поцілунків. На нашу думку доцільніше було б використати такий варіант: **"Der Atem, gestört durch Gesang und Küsse"** . У даному випадку лексема "gestört" (порушений) також передає ідею про вплив, але може не зовсім точно відповідати оригінальному значенню.

Також спостерігаємо декілька прикладів **модуляції**.

Якщо лексична заміна – це заміна лексичних одиниць (слів і лексикалізованих словосполучень) вихідної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їхніми словниковими еквівалентами.

То модуляція, або смисловий розвиток – це заміна слова або словосполучення мови перекладу на слово або словосполучення на мові

перекладу, значення яких можна вивести логічним шляхом з початкового значення.

Час **наслухати** ніч, торкатись невидимих крил.	Zeit, die Nacht zu **belauschen**, die unsichtbaren Flügel zu berühren.

У цьому рядку дієслово "наслухати" має значення напружуючи слух, старатися почути що-небудь; прислухатися.

Німецьке ж «**belauschen»** додає елемент таємності чи прихованості (підслуховувати), що змінює спосіб вираження тієї ж дії.

Це зміщення від нейтрального слухання до підслуховування, яке має трохи інший відтінок, і є класичним прикладом модуляції, де зберігається загальна ідея, але змінюється спосіб її подачі.

Наступною цікавою перекладацькою трансформацією є **семантичним зміщенням** або **відхиленням від значення:**

щось вихоплювали з нього, **пружинили**,	ihr etwas entrissen, **sich spreizten,**

Вихідне "пружинити" — у значенні прогинатися під дією якої-небудь сили та розпрямлятися, коли ця дія припиняється; чинити опір тискові, а цільова лексема "sich spreizen" — німецьке слово з іншим відтінком значення, який може включати "упиратися," "маніжитися," або "кривлятися," що не є синонімом до початкового "пружинити."

Це випадок, коли перекладач,ймовірно, свідомо змінює первинне значення або втрачає його. Ми не можемо охарактеризувати це генералізацією, тому що денотативне значення змінилось без явної на те потреби.

Ще один приклад **семантичного зміщення**, який на противагу попередньому ми вважаємо успішним, міститься у наступному рядку:

прорізали світло в картонних коробках весни.	das Licht in den Pappkartons des Frühlings **durchbrachen**.

У цьому випадку, хоч оригінал мав на увазі більш ніжну, поступову дію — світло, яке "прорізує" собі шлях крізь перешкоди, як ранкові промені, то переклад передає образ активного і навіть драматичного проникнення світла, яке буквально "проламує" бар'єри.

Також звертаємо увагу на **синтаксичне переформулювання**:

Всі, хто **виявився** достатньо сильним, аби протистояти темряві,	Alle, die stark genug **sind**, dem Dunkel zu trotzen,

Оригінал відкреслює досягнення та результат сили, у той час як переклад втрачає елемент виявлення, а акцентує увагу на стані. У цьому реченні бачимо зміну структури, що відповідає граматичним і стилістичним вимогам цільової мови і є виправданою, тому що не несе сильної зміни у змісті, як наприклад і наступні приклади: використання дієслова «abzeichnen» замість «erscheinen» чи «Atmen» замість «Ausatmen».

Тож можемо дійти висновку, що при перекладі віршу Сергія Жадана «Ви готові» Клаудія Дете послуговувалась такими перекладацькими трансформаціями – конкретизація, лексична заміна, модуляція, семантичне зміщення, синтаксичне переформулювання.

3.3 Аналіз особливостей перекладу віршу Сергія Жадана «Сходитись і говорити»

Проведемо порівняльний аналіз цільового і вихідного тексту вірша Сергія Жадана «Сходитись і говорити» та продемонструємо помилки та знахідки перекладача, а також прокоментуємо доцільність наступних перекладацьких рішень.

Порядковий переклад віршу демонструємо у наступній таблиці:

Сходитись і говорити – почнімо з найтяжчого.	Zusammenkommen und reden - lasst uns mit dem Schwersten anfangen.

Почнімо цей **шал вживання** у ніч,	Lasst uns **rückhaltlos** in die Nacht **eintauchen**,
яка проступає вугіллям на простирадлах.	die wie Kohle auf den Laken hervortritt.
Ріка, ніби скинута через голову сукня,	Der Fluss erinnert sich noch an die Wärme
ще пам’ятає тепло,	wie ein Kleid, über den Kopf gestreift,
ще озивається на серцебиття,	er reagiert noch auf den Herzschlag,
ближче до ранку, коли постає	gegen Morgen, wenn
збита поетика втоми.	die brüchige Poetik der Müdigkeit entsteht.
Ось ми – викричані в цю ніч,	Hier sind wir - hinausgeschrien in die Nacht,
вигорілі на сонці, наче кераміка.	ausgebrannt in der Sonne wie Keramik
З мовою, схожою на пташиний клекіт.	Mit einer Sprache, Vogellauten gleich.
З голосами, мов у тварин, що перегукуються,	Mit Stimmen wie von Tieren, die sich zurufen,
дивлячись, як **зусібіч** приступає пожежа.	wenn sie sehen, wie **von allen Seiten** das Feuer näher rückt.
Сходяться люди задиханого прикордоння.	Die Menschen des atemlosen Grenzlands kommen zusammen.
Сходяться різники, чиї пальці **стягує**	Die Fleischer kommen zusammen, auf deren Fingern Blut
кров, мов канцелярське чорнило.	**trocknet** wie Kanzleitinte.

Сходяться вічні погоничі, несучи **за собою**	Die ewigen Treiber kommen zusammen und tragen
великодній дух бійні.	den österlichen Geist des Schlachthofs.
Книги, що пахнуть травою і молоком.	Bücher, die nach Gras und Milch duften.
Ікони, друковані в типографії	Ikonen, gedruckt in derselben Typographie
разом із маніфестами футуристів.	wie die Manifeste der Futuristen.
Нюшать звірі солодку мову світанку.	Die Tiere **wittern** die süße Sprache der Dämmerung.
Вчать правопис червневих туманів,	Lernen die Rechtschreibung der Juninebel,
серед яких ховаються їхні вбивці.	in denen ihre Mörder lauern .
Почнімо ходу зеленою пусткою,	Lasst uns mit dem Lauf durch das grüne Ödland anfangen,
присмерковою батьківщиною,	durch die dämmrige Heimat,
почнімо гін жертовної звірини крізь	lasst uns mit der Jagd auf das Opfertier anfangen
хорове розспівування пшениці.	im Weizenchor, der sich einsingt.
Почнімо всі, хто бачив,	Wir, die wir gesehen haben,
як ховаються в полі вальдшнепи душ,	wie sich Waldschnepfen ins Feld ducken,
хто заходив у воду,	die wir ins Wasser gegangen sind,
щоби засмагою пройняти її	um mit der gebräunten Haut sein
крижану тривожність.	eisiges Toben zu streifen,
	lasst uns anfangen.

Почнімо з найтяжчого – зі співу й гасіння вогню,	Lasst uns mit dem Schwersten anfangen - mit dem Gesang und dem Löschen des Feuers,
який підступає з ночі.	das in der Nacht näher rückt.
Почнімо із шепотіння імен,	Lasst uns mit dem Flüstern der Namen anfangen
виплітаймо разом цю лексику смерті.	und zusammen den Wortschatz des Todes flechten.
Стояти і говорити про ніч.	Stehen und über die Nacht reden.
Стояти і наслухати з туману	Stehen und auf die Stimmen
голоси пастухів,	der Hirten im Nebel lauschen,
що оспівують кожну	die jede verlorene

У запропонованому нижче прикладі бачимо явище **граматичної заміни**:

Почнімо цей **шал вживання** у ніч,	Lasst uns **rückhaltlos** in die Nacht **eintauchen**,

У вихідному тексті використовується іменник «шал», що має такі значення:

1. Стан надмірного збудження, хвилювання; вияв великого і сильного почуття.

2. Надзвичайна сила вияву чогось (переважно про явища природи, стихійні явища).

3. Нестримний гнів; лють.

4. Стрімкий рух, швидкий темп чого-небудь; відчайдушна відвага, запал.

У перекладі ж відбувається зміна структури речення. Іменник «**шал**» в оригіналі замінюється на прислівник **«rückhaltlos»**, що означає «відверто,

напрямець, повністю». Ця граматична заміни впливає на семантику, але зберігає сенс повного занурення в дію.

У наступному прикладі бачимо **зміну порядку речень**:

Ріка, ніби скинута через голову сукня,	**Der Fluss** erinnert sich noch an die Wärme
ще пам'ятає тепло,	**wie ein Kleid, über den Kopf gestreift,**

У вихідному тексті спостерігаємо підрядне порівняльне речення, яке описує ріку як сукню. У цільовому тексті ж тексті бачимо приклад **компенсації**, коли порівнянням закінчили.

У наступному прикладі зображене явище **генералізації**:

Ось ми – викричані в **цю** ніч,	Hier sind wir - hinausgeschrien **in die** Nacht,

У вихідному тексті застосовується вказівний займенник «цю», що акцентує увагу на специфічності події, яка відбувається саме цієї ночі. У перекладі ж використано означений займенник «die», який має більш узагальнене значення у порівнянні з вказівним артиклем, що є прикладом **генералізації**. Це спрощує зміст, проте не змінює основного сенсу висловлювання..

У запропонованому нижче прикладі бачимо явище **лексичної заміни**:

дивлячись, як **зусібіч** приступає пожежа.	wenn sie sehen, wie **von allen Seiten** das Feuer näher rückt.

У вихідному тексті використовується слово «зусібіч», яке означає «з усіх сторін». В перекладі ж це слово **передається** через вираз «von allen Seiten», що дослівно означає «з усіх боків». Тут можна було б використати одне слово «allerseits», яке несе той самий зміст, проте перекладач вибрав вираз, що є прикладом **лексичної заміни**, і це не вплинуло на розуміння основного змісту тексту.

Наступний приклад демонструє явище **граматичної заміни** та **генералізації**:

Сходяться вічні погоничі, **несучи за собою**	Die ewigen Treiber kommen zusammen und **tragen**

У вихідному тексті використовується дієприслівник «несучи за собою», щоб позначити супровідну дію. У перекладі використовується дієслово «tragen», що означає «несуть», а структура речення змінюється. Перекладач використовує окреме дієслово замість дієприслівника, який передавав би додаткову дію, і узагальнює значення, яке було закладене.

У наведеному прикладі бачимо **лексичну заміну**:

серед яких **ховаються** їхні вбивці.	in denen ihre Mörder **lauern** .

Термін «ховаються» передає дію приховування у вихідному тексті. У перекладі було використано слово «lauern», яке перекладається як «караулити», що означає чекати в засідці або вистежувати. У той час як ця **лексична заміна** дещо змінює характер дії, вона створює таку ж атмосферу очікування та прихованої загрози.

Сходяться різники, чиї пальці **стягує**	Die Fleischer kommen zusammen, auf deren Fingern Blut
кров, мов канцелярське чорнило.	**trocknet** wie Kanzleitinte.

Дієслово «стягує» у вихідному тексті описує не лише фізичний процес висихання, але й відчуття, яке залишає кров на шкірі. Цей образ підкреслює певний дискомфорт чи незручність, ніби кров стягує шкіру, створюючи символічну напругу. Тим не менш, у перекладі використовується дієслово «trocknet», що перекладається як «сохнути», і мова йде лише про сам процес висихання крові, а не про фізичні відчуття. Така зміна робить оригінал менш емоційним і образним, що робить картину простішою. Хоча метафора «мов канцелярське чорнило» залишається, вона не передає відчуття стягнутої кров'ю

шкіри читачу. Це демонструє, як **семантичні зміни** можуть впливати на те, як люди сприймають текст, змінюючи його образний і емоційний фон.

Низка **синтаксичних замін** та **лексична трансформація** також спостерігається і в наступному прикладі:

Почнімо всі, хто бачив,	Wir, die wir gesehen haben,
як ховаються в полі вальдшнепи душ,	wie sich Waldschnepfen ins Feld ducken,
хто заходив у воду,	die wir ins Wasser gegangen sind,
щоби засмагою пройняти її	um mit der gebräunten Haut sein
крижану тривожність.	**eisiges Toben** zu streifen,
	lasst uns anfangen.

У вихідному тексті структура змінюється із «Почнімо всі, хто бачив», що підкреслює, що дія виконується групою людей, на «Ми, хто бачив» щоб підкреслити групу, яка спостерігає, і звернути увагу саме на неї.

У перекладі кілька окремих частин об’єднуються, щоб показати різні дії: «як ховаються в полі вальдшнепи душ» перетворюється на «wie sich Waldschnepfen ins Feld ducken», що знову змінює структуру та задіює **опущення** (слово душ у генетиві) для збереження плавності.

У цільовому тексті фраза «щоби засмагою пройняти її» зберігає мету дії, а не саму дію. З іншого боку, у перекладі фраза «щоби засмагою пройняти її» перетворюється на «um mit der gebräunten Haut sein eisiges Toben zu streifen», де змінюється порядок слів і акцент ставиться на мету дії.

Також використовується фраза «крижана тривожність», яка поєднує два терміни: «крижана» як прикметник, що означає холод, і «тривожність» як іменник, що означає психологічний стан. У перекладі слово «Toben», яке означає «скаженіти» або «бушувати», є номалізованим дієсловом, яке може використовуватися в різних контекстах, але не має точного значення «тривожності». Замість цього «Toben» звертає увагу на активний і агресивний аспект, що може змінити сенс першої фрази. Таким чином, можна запитати: чому

не зберігти значення та емоційний заряд, використовуючи синоніми, такі як «Angstbereitschaft», що означає тривожність? Використання «Toben» знижує точність виразу, оскільки він наголошує на бурному прояві емоцій, а не на стані тривожності.

Також хотіли б звернути увагу на вдало знайдений відповідник:

Нюшать звірі солодку мову світанку.	Die Tiere **wittern** die süße Sprache der Dämmerung.

«Нюхати», що означає «вистежувати, вишукувати кого-, що-небудь» або «нюхати повітря», використовується у вихідному тексті. У перекладі кращим відповідником було слово «wittern», яке також означає «вловлювати запах, нюхати». Ця заміна лексеми зберігає зміст оригіналу та є точним аналогом у німецькій мові.

У запропонованому прикладі ми бачимо явище **узагальнення**:

почнімо **гін жертовної звірини** крізь	lasst uns mit der **Jagd auf das Opfertier** anfangen

У цьому випадку слово "Jagd" (полювання) узагальнює поняття про гін, яке має конкретне значення у контексті жертвопринесення. Воно відображає більш широкий акт полювання, що передбачає сакральні дії. Термін "Opfertier" (жертовна тварина) має сакральний відтінок. Слово "сакральний" описує речі, істоти та явища, пов'язані з релігійним поклонінням і найвищими ідеалами. Ця трансформація не лише передає зміст, але й зберігає культурне значення, важливе для розуміння тексту.

Відзначаємо також вдале перекладацьке рішення у наступному рядку:

Сходяться **люди задиханого прикордоння**.	**Die Menschen des atemlosen Grenzlands** kommen zusammen.

В оригіналі використовується родовий відмінок, а саме «люди задиханого прикордоння». У цільовому тексті граматична структура зберігається завдяки використанню генітива без додаткового прийменника. Це дозволяє уникнути

складнішої конструкції з прийменником «von», яка могла б ускладнити речення і порушити його початковий ритм.

Тож можемо дійти висновку, що перекладачка використовувала різні методи для збереження стилю, сенсу та емоційного забарвлення вихідного вірша, а саме: граматична заміна, лексична трансформація, синтаксична трансформація, генералізація, лексична заміна, узагальнення, компенсація, опущення.

3.4 Особливості перекладу віршу Сергія Жадана «Царство небесне, - говорять вони про життя»

Проведемо порівняльний аналіз цільового і вихідного тексту вірша Сергія Жадана «Царство небесне, - говорять вони про життя» та продемонструємо помилки та знахідки перекладача, а також прокоментуємо доцільність наступних перекладацьких рішень.

Порядковий переклад віршу демонструємо у наступній таблиці:

Царство небесне, - говорять вони про життя.	Das himmlische Reich, so reden sie über das Leben.
Про хатній побут, про час,	Über das tägliche Einerlei, über die Zeit,
який їм відпускається на кохання.	die ihnen für die Liebe bleibt.
Царство небесне - вони називають	Das himmlische Reich, so nennen sie
свій **споконвічний** світ, дитячу печаль,	ihre **vertraute** Welt, den kindlichen Kummer,
що **сковує** мову відважних.	der die Sprache der Mutigen **lähmt**.
Царство небесне – це дишуть тварини в стайнях,	Das himmlische Reich - die Tiere atmen es in den Ställen,

це надивляються за **зорею** мудрі птахи,	die klugen Vögel spähen **es** aus am Horizont,
майже члени родини,	beinah Familienmitglieder,
яких і **заб'ють** на родинні **свята**.	die man zu feierlichen **Anlässen tötet**.
Головне у житті –	Das Wichtigste im Leben:
перемогти страх перед зимою, побачити	die Angst vor dem Winter zu bezwingen, die Weisheit
логіку в опаданні снігів, піймати ритм великої	in den Schneefällen zu erkennen, den Rhythmus der beweglichen Dunkelheit
темряви, яка **неодмінно** скінчиться відлигою.	aufzunehmen, die mit dem Tauwetter **unwiderruflich** endet.
Гін високого неба над низинами –	**Der Lauf** des hohen Himmels über den Niederungen:
царство небесне, протоптане	das himmlische Reich,
жіночим взуттям у синіх заметах,	in blaue Schneewehen getreten von Frauenschuhen,
царство небесне в підручниках,	das himmlische Reich in den Lehrbüchern,
принесених **колядниками** зі школи,	die die **Schüler** aus der Schule heimbringen
мов хліб із пекарні.	wie Brote aus der Bäckerei.
Лише співає домашня птиця,	Es singt nur das Federvieh
вітаючи власний відхід.	und begrüßt das eigene Ende.
Співає птиця, холонучи серцем	Das Federvieh singt, frierenden Herzens
посеред великого переходу зими.	mitten im großen Übergang des Winters.

Нам усім, ніби терновим винам, доходити любові	Wie der Schlehenwein, so wollen wir in der Liebe
до цієї землі, до нашого царства,	zu dieser Erde, zu unserem Reich heranreifen,
над яким формується голосовий апарат	über dem sich der Stimmapparat des Horizonts formiert.
горизонту.	
Велика віра порубіжних народів –	Der **bange** Glaube der Grenzvölker,
бажати царства небесного своїм померлим,	den eigenen Toten die **Aufnahme** ins himmlische Reich zu wünschen,
особливо тим із них, хто ні в що не вірив:	**vor allem jenen, die an nichts geglaubt haben:**
значити їхній відхід пташиним співом,	ihr Ende mit dem Gesang der Vögel kundzutun,
відпускати їх у глибокі сніги, ніби в море,	sie in den tiefen Schnee hinabzulassen wie ins Meer,
в човнах, вантажених	in Booten, beladen
гірким слобожанським терном...	mit den herben Schlehen der Sloboda-Ukraine ...
…Мій тато помер 4 січня.	... Mein Vater ist am vierten Januar gestorben.
Того дня ішов сильний густий сніг.	An diesem Tag fiel dichter fetter Schnee.
Якийсь час вони йшли	Eine Zeitlang bewegten
одне одному	sie sich
назустріч.	aufeinander zu.

Хотіли б звернути увагу на явище **граматичної трансформації** у такому рядку:

який їм відпускається на кохання.	die ihnen für die Liebe bleibt.

У вихідному тексті ми бачимо пасивний стан, тому що мається на увазі, що час **відпускається** їм або що існує зовнішня сила у царстві небесному, яка вимірює час на кохання для земних істот. У цільовому ж тексті бачимо активний стан, тобто час **залишається (bleibt)** для них. Саме з рішення вдатись до **граматичної трансформації** і пов'язана **лексична заміна** – відпускати, залишатись.

Також спостерігаємо **лексичну заміну**:

свій **споконвічний** світ, дитячу печаль,	ihre **vertraute** Welt, den kindlichen Kummer,

Ця заміна є прикладом **лексико-семантичної трансформації**, а зокрема **лексичної заміни**. У вихідному тексті використано прикметник "споконвічний", що має чітке значення такого, що існує з найдавніших часів, здавна або одвічного. Це слово означає тривалість і постійність існування речі, підкреслюючи її глибоке коріння та невід'ємний зв'язок з минулим.

У перекладі ж замість цієї лексеми використано слово "vertraut", яка не має значення давності, а радше має асоціацію із спорідненістю, інтимністю чи знайомством. Воно передає відчуття емоційного зв'язку зі світом, чогось знайомого, можливо, інтимного, і часто використовується для опису чогось домашнього, рідного і звичного.

Така лексична заміна змінює смислові акценти, адже замість того, щоб підкреслити вічність світу оригіналу, у перекладі акцент робиться на відчутті знайомства чи близькості з цим світом. Це може бути свідомим рішенням перекладачки, але воно суттєво впливає на сприйняття тексту, оскільки ідея тривалого існування світу замінюється відчуттям інтимної спорідненості.

Така трансформація не лише передає інший зміст, але й змінює інтерпретацію та емоційне забарвлення речення.

Схожий приклад бачимо далі:

Велика віра порубіжних народів –	Der **bange** Glaube der Grenzvölker,

Ця заміна є прикладом **лексико-семантичної трансформації**. В ориганільному тексті вживається прикметник «**великий**», який має позитивну конотацію сили, віри та надії. Цей термін підкреслює важливість віри для іноземних народів, вказуючи на її велич і значення в їхньому житті

У перекладі використовується слово «**bange**», яке вказує на боязкість і тривогу. Цей прикметник не вказує на силу чи впевненість, а підкреслює страх і сором'язливість. Вживання цього терміну підкреслює незахищеність і несміливість, пов'язані з вірою людей на кордоні держави.

Отже, така лексична заміна змінює не лише лексичне значення, а й емоційний контекст, впливаючи таким чином на сприйняття читача. Замість підкреслення сили та важливості віри, переклад акцентує увагу на її слабкості та страху, що формує зовсім інше уявлення про віру прикордонних міст. Це може змінити загальний настрій твору та відобразити стосунки між людьми та їхні переконання в умовах невизначеності та загрози.

У наступному рядку спостерігаємо **лексичну заміну**:

Гін високого неба над низинами –	**Der Lauf** des hohen Himmels über den Niederungen:

У вихідному реченні дійсно спостерігається цікава заміна лексичних одиниць. У цьому випадку слово «гін» перекладається як «der Lauf», що означає «перебіг», «рух» або «ходіння». Нагадаємо, що в попередньому вірші Сергія Жадана **«Сходитись і говорити»** слово «гін» було замінено на «der Jagd», що означає «полювання».

Ця зміна відчутно впливає на зміст висловлювання. Лексема «der Lauf» підкреслює рух або динамізм, тоді як «der Jagd», має більш конкретне значення, пов'язане з активним полюванням. Тож у цьому контексті перший стосується

загального руху неба, а другий — мети та дій, пов’язаних із полюванням. Емоційний акцент також змінюється: «Der Lauf» передає враження спокою та величі неба, а «der Jagd» вання» може навіювати більш активну та напружену атмосферу.

Отже, заміна лексичних одиниць не лише ілюструє різні аспекти контексту, а й змінює емоційне сприйняття та образи вірша, вказуючи на різні грані людського досвіду у ставленні до природи та життя.

Також звертаємо увагу на ще одну **лексико-семантичну трансформацію:**

темряви, яка **неодмінно** скінчиться відлигою.	aufzunehmen, die mit dem Tauwetter **unwiderruflich** endet.

темряви, яка **неодмінно** скінчиться відлигою.	aufzunehmen, die mit dem Tauwetter **unwiderruflich** endet.

Безперечно мова йде про лексему «**неодмінно**» та її відповідник «**unwiderruflich**». Звернемо увагу, що

Слово «неодмінно» вказує на неминучість кінця темряви і підкреслює, що він неодмінно настане. У той же час «unwiderruflich» має значення «безповоротно», тобто акцентує увагу на тому факті, що відлигу не можна буде відмінити, що це є незворотною зміною.

На нашу думку це додає тексту більшої емоційної сили та глибини, що лише підсилює образи, які пов’язані із процесом переходу від темряви до світла, від холоду до тепла, від зими до весни.

Наступний приклад ілюструє **конкретизацію** як вид перекладацької трансформації:

що **сковує** мову відважних.	der die Sprache der Mutigen **lähmt**.

У вихідній фразі «що сковує мову відважних» слово «сковує» є загальним терміном, який має широкий діапазон значень. Він може передати ідею рабства, обмеження чи гноблення. Це слово підкреслює стан, за якого щось обмежує свободу вираження думок або пересування, але нічого не говорить про тип обмеження.

У вихідному ж тексті лексема «сковує» була замінена на більш конкретне дієслово «lähmt», що означає «паралізувати, знерухомити». Це слово не тільки передає ідею обмеження, але й чітко вказує на фізичний стан, у якому говорити або діяти стає неможливим через параліч. Отже, специфіка перекладу зосереджена на інтенсивності та гостроті дії.

Ця зміна істотно впливає на сприйняття тексту. Оригінальне речення передає загальне відчуття обмеження, тоді як переклад створює більш яскравий образ, який підкреслює глибину та наслідки обмеження. Таким чином, шляхом конкретизації змінюється не лише лексичне значення, а й емоційний контекст, що дає змогу читачеві скласти чіткішу картину стану відважних та шляхів пригнічення чи паралізації їхньої мови.

Такий переклад свідчить про свідоме рішення перекладачки, що, можливо, вона намагалась підкреслити не лише загальний зміст, а й емоційний фон, надаючи тексту глибшого змісту. Тому уточнення не тільки змінює значення слова, а й впливає на загальне сприйняття повідомлення, роблячи його більш насиченим і емоційним.

Використання наступної перекладацької трансформації, а саме **опущення**, пов’язане із **культурною адаптацією**:

принесених **колядниками** зі школи,	die die **Schüler** aus der Schule heimbringen

Цілком зрозумілим і виправданим для нас є переклад лексеми «**колядниками**» на узагальнене поняття «die **Schüler**» (школярі) із урахуванням того, що для німецької культури не характерне явище колядування. Незважаючи на те, що німці також виконують різдвяні пісні у відповідні свята, але це не

відповідає традиційним веселощам українців. Тому, беручи до уваги відсутність самого терміну «колядник» у німецькій культурній парадигмі, не звертання до описового перекладу ми вважаємо виправданим і таким, що полегшує сприйняття для німецького реципієнта.

Звертаємо також увагу на наступний рядок:

Царство небесне – це дишуть тварини в стайнях,	Das himmlische Reich - die Tiere atmen es in den Ställen,
це надивляються за **зорею** мудрі птахи,	die klugen Vögel spähen **es** aus am Horizont,
це надивляються за **зорею** мудрі птахи,	die klugen Vögel spähen **es** aus am Horizont,

У вихідному тексті бачимо низку перекладацьких трансформацій. У цільовому тексті бачимо явище **доповнення**, а саме «am Horizont» (на горизонті), що ми вважаємо за перекладацьке переосмислення за допомогою дієслова «spähen». Також звертаємо увагу на **опущення,** оскільки у цільовому тексті опущено дію «надивляння за зорею», а натомість використовується займенник «es», який на нашу думку, посилається на царство небесне, оскільки очевидно, що для перекладачки в цьому контексті узагальнене поняття царства небесного є важливішим, ніж конкретна зоря, за якою спостерігають птахи.

Тож можемо дійти висновку, що при перекладі віршу Сергія Жадана «Царство небесне, - говорять вони про життя» Клаудія Дете послуговувалась такими перекладацькими трансформаціями **– опущення, пов'язане із культурною адаптацією, доповнення, конкретизацію, граматичну трансформацію і низку лексичних замін.**

ВИСНОВКИ

Під час написання дипломної роботи було опрацьовано критичну літературу з даної теми, що налічує 66 джерел, що допомогло охарактеризувати теоретичні основи художнього перекладу, визначити специфіку поетичного перекладу, та перекладу верлібрів зокрема, дослідити мовну особистість Сергія Жадана та провести компаративний аналіз обраної збірки у німецькому перекладі та її україномовних оригіналів, з метою оцінити вплив перекладацьких трансформацій на цільову збірку.

У дослідженні визначаємо переклад як «різновид літературної творчості і постійну взаємодію і взаємовплив культур вихідної та цільової мови». Приєднуємось до точки зору, що поетичний переклад є одним з найскладніших видів перекладу. Це зумовлено особливістю форми, змісту та мети літературного твору. Основна задача перекладача у роботі над поетичним твором - це передати головний задум автора, який може бути звуковим, виражальним, змістовним чи структурним. Щоб досягти цієї мети, перекладач має володіти поетичним талантом, може використовувати будь-які методи перекладацьких трансформацій та нехтувати деякими нормами перекладу, щоб передати атмосферу, форму, мелодику чи зміст, реалії, еквівалентність твору та стиль і особливості автора, щоб вихідний текст був зрозумілий та цікавий цільовій аудиторії.

У ході дослідження обраної збірки Сергія Жадана «Антена» загалом, переклад якої здійснила перекладачка Клаудія Дете, і обраних верлібрів, а саме– «Чи ви готові?» , «Сходитись і говорити», «Царство небесне, - говорять вони про життя», вивчено мовні особистості письменника, що дає нам уявлення про життєвий шлях та ідіостиль досліджуваного поета. Аналізуючи основну тематику поезії, лейтмотиви, та використання стилістичних засобів, зроблено висновок, що творчий доробок Сергія Жадана включає музику, поезію, прозу, переклади та активну громадську діяльність, що робить його впливовою фігурою в українській культурі.

Мовна особистість Сергія Жадана характеризується використанням нецензурної лексики, суржику, скорочень, розмовних виразів, він тяжіє до перетворення себе на сценариста, створюючи «враження справжнього діалогу» з читачем. Письменник використовує багато односкладних речень та інверсії. Основні мотиви його творчості – це пострадянська реальність, екзистенційні питання, складність реальності, самоідентифікації та пошуку власної історії, заклик до саморефлексії, до бунту та активної громадянської участі у суспільному житті країни. Не оминає поет також релігійних тем та теми сьогодення української нації – війни.

Незважаючи на те, що обрана нами збірка містила у собі верлібри, що є видом прозової поезії і не потребує таких зусиль, як римовані вірші, у ході нашого аналізу було виявлено багато перекладацьких трансформацій. Ми дійти висновку, що для загальної характеристики перекладу збірки Сергія Жадана німецькою мовою «Antenne» Клаудії Дете, є характерні перекладацькі трансформації майже на всіх рівнях, а саме рівнях графеми, слова, словосполучення, речення та тексту. При аналізі були виявлені численні прикладі використання граматичної та лексичної заміни, транслітерації, лексичного додавання, опущення, адекватна заміна, інверсію, членування речень, оказіональну відповідність. Окремо хотіли б відмітити вдале збереження анафор.

Проаналізувавши збірку Сергія Жадана німецькою мовою «Antenne, ми дійшли висновку, що Клаудія Дете, добре впоралась із перекладом і передала не тільки зміст, але й своєрідне звучання віршів, незважаючи на деякі незначні невідповідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова І. О. Функційні вияви синтаксичних конкретизаторів в ідіостилі Василя Стуса. Василь Стус: життя, ідеологія, творчість, соціополітичний і літературний контекст., 2018, 174-176.
2. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу / В. В. Балахтар, К. С. Балахтар // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>.
3. Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021. №49. Том 2. С. 143-146. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v49/part_2/34.pdf.
4. Буц. Н. В. Лексико-семантична класифікація афоризмів у картині світу Ліни
5. Віват, Г., і О. Філіпенко. «МОВНА КАРТИНА СВІТУ В ІНДИВІДУАЛЬНОМУ ЛЕКСИКОНІ ВАСИЛЯ СТУСА». InterConf, вип. 96, Січень 2022, https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18213.
6. Вітрук Н. Стилістичні особливості односкладних речень репрезентації у творах Сергія Жадана. International journal of philology. 2020. Т. 11, № 4. С. 14- 18.
7. Волошук В.І. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології. Науково-методичний журнал. Філологія. Мовознавство. ред. Н. П. Матвєєва [та ін.]. - Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили. 2008. № 79. - 5–8 с.
8. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій / укладач О. В. Бровкіна. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 117 с.)

9. Галів У. Б. Мовна картина світу Ліни Костенко та Василя Стуса : діалог зі світовою та національною традиціями. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. - 2013. - Вип. 27. - 63-74 с.
10. Голобородько Я. Сергій Жадан: критична маса естетичних альтернатив. Українська література в загальноосвітній школі. 2012. № 1. С. 31–34.
11. Дубенко Д. С., Домрачева І. Р.. Особливості етикетного мовлення в епістолярії Василя Семеновича Стуса. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, 2018, 1.10: 97-101.
12. Жадан С. Інтернат. URL: https://knigogo.com.ua/chitati-online/internat/
13. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2015. № 19. Том 2. С. 148– 150.
14. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Горлівка : ГДПІІМ, 2004. Ч. 3. 266 с.
15. Зуєнко М. Категорія "Міфопоетика" в сучасному літературознавстві. Філологічні науки. - 2014. - Вип. 18. – 3-9 с. 9
16. Інтенційна опозиція ствердження / заперечення в поетичному дискурсі Василя Стуса / С. Т. Шабат-Савка // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки. - 2018. - Вип. 281. - С. 35-46
17. Кальниченко О. А. Концепція перекладу Андре Лефевра та її термінологія / О. А. Кальниченко, З. В. Зарубіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2014. – № 1102, вип. 77. – С. 210–218.
18. Клименко І. М., Зоренко І. С. **Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою** // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного

університету. - 2012. - Вип. 8. - С. 84-90. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_8_12

19. Космеда Т. А. **Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в його поетичному мовленн** // Лінгвістичні дослідження. - 2012. - Вип. 34. - С. 91-96.
20. Коткова Л. Ідіостиль, індивідуальний стиль і ідіолект: проблеми розмежування. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Філологічні науки. 2012. Кн. 2. С. 26–29.
21. Лепкий Б. До питання про переклади ліричних поезій. - Парадигма. 2013. - Вип. 7. -387-398 с.
22. Лінгвістичні студії молодих дослідників : збірник наукових праць учасників IV Міжнародних наукових читань «Лінгвістичні студії молодих дослідників», присвячених пам’яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 23 травня 2014 р.). – Рівне, Оломоуць : РДГУ. – Вип. 4. – 2014. – 127 с.
23. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Київ : Вид. центр "Акад.", 2007. Т. 1. 608 с.
24. Маленко О. О.,Романцова Я. В. Лінгвістичний семіокод сучасної української поезії: метамова, образ, сенс. Лінгвістичні дослідження. - 2019. - Вип. 51. - 162-173 с.
25. Мейзерська Т. Наратив переміщень як спосіб конструювання горизонту свідомості героя (роман С. Жадана "Інтернат"). Синопсис: текст, контекст, медіа. 2020. Т. 26, № 3. С. 84-89.
26. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / [гол. ред. І. Я. Завальнюк]. – Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2017. – Вип. 25. – 269 с
27. Науменко Н.В. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру : монографія. Київ : Сталь, 2010. 518 с.

28. Олійникова К. Взаємозв'язок автор – читач у творах С. Жадана. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. 2011. № 2(2). С. 147–155.
29. Павлова І. А. Поетика числівника в лірициі Василя Стуса. - С. 138-145.
30. Пилинський М. Мовна норма і стиль. К.: Наукова думка, 1976. — 288 с.
31. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української. 3-тє вид., перероб. та доп. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
32. Рильський М. Зібрання творів: у 20-ти томах. Т.16. – К., 1987.
33. Рокіцька Н. В. Поезії Ліни Костенко німецькою мовою // Франкофонія в умовах глобалізації і полікультурності світу : збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції 19 березня 2020 р. - Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. - 252-254 с.
34. Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Бондарева О.Є. Версифікація: Теорія і практика віршування : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 303 с.
35. Сергій Жадан отримає Премію миру німецьких книгарів [Електронний ресурс] // Радіо свобода. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhadan-premia/31916982.html.
36. Сидоренко Г.К. Від класичних нормативів до верлібру. Київ : Вища школа, 1980. 184 с. Дослідники також зазначають, що основними
37. Стеценко К. С. Особливості перекладу поезії Василя Стуса. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, 2021, 2.13: 160-164.
38. Тараненко К. В. Прагмалінгвістичний аналіз антонімів у поезії Сергія Жадана. Мова і культура. 2013. Вип. 16, т. 1. С. 224–23
39. Теорія лінгвоперсонології : [монографія] / Анатолій Загнітко. – Вінниця: Нілан-Лтд, 2017. – 136 с. (46-57)
40. Томнюк Л. М., Павлюк А. М. Особиловості перекладу німецькомовної поезії Буковини українською мовою. Вчені записки ТНУ імені В. І.

Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70). – Вип. № 2 Ч. 3. – 2020.

41. Фока М. В. «Підтекстові» жанри в літератрі. KEY ISSUES OF EDUCATION AND SCIENCES: DEVELOPMENT PROSPECTS FOR UKRAINE AND POLAND: конференція/ Stalowa Wola; Republic of Poland, 2018.
42. Франко І. Зібр. творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1976-1986.
43. Функціональне навантаження модальних синтаксем у поетичних творах Лесі Українки // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. / Волин. нац. унт ім. Лесі Українки ; [упоряд. Н. Г. Сташенко]. – Луцьк, 2010. – Т. 6. – С. 210–221.
44. Харчук, Р.Б. (2011). Сучасна українська проза: Постмодерний період. (2- ге вид.). Київ: ВЦ «Академія».]
45. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної. Наукові запиаски [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. - 2013. - Кн. 1. - 164-168 с.
46. Bassnett S. Translation, History and Culture. – London ; New York: Routledge, 1990. – 182 p.
47. Bassola P. Zugänge zum Text (Szegediner Schriften zur germanistischen Linguistik) (German Edition). Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2014. 541 c.
48. Chesterman A. What constitutes “progress” in Translation Studies? Översättning och tolkning. Raport från ASLA: s höstsymposium, Stockholm, 5-6 november 1998. – Upsala, 2000. – 33-39 p.
49. Cooper G. , Mysterious Music : Rhythm and Free Verse / G. Cooper. – Stanford, CA : Stanford University Press, 1998. – 256 p.
50. Darwish A. The Transfer Factor. Melbourne : Writescope Publishers, 2003. 150 c. 2.
51. Hatim B., Munday J. Translation, An Advanced Resource Book. 2nd ed. London : Routledge, 2019. 394 c.

52. Hermans T. The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation. London and Sydney: Croom Helm, 1985. – 249 p.
53. Holmes J. S. The Name and Nature of Translation Studies. Papers on Literary Translation and Translation Studies. – Amsterdam : Rodopi, 1988p.
54. Kohlmayer R. Literaturübersetzen Ästhetik und Praxis. Berlin : Peter Lang GmbH, 2019. 220 c.
55. Newmark P. A Textbook of Translation. New York ; London ; Toronto ; Sydney ; Tokyo: Prentice Hall, 1988. C. 39–44.
56. Scott, Clive, Free Verse and the translation of rhythm. Thinking Verse I / C. Scott. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.thinkingverse.com
57. Scott, Clive, Translating Free Verse: Jaccottet and Auden, Channel Crossings: French and English Poetry in Dialogue / C. Scott. – Oxford : Legenda, 2002.– pp. 209–238.
58. Simeoni D. The pivotal status of the translator‟s habitus. – 1998. – №10. – P.1–39.
59. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. – Amsterdam : John Benjamins, 1995. – 331 p.
60. Venuti L. The Translator`s Invisibility. A History of Translation. – London ; New York : Routledge, 1995. – 353 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

61. Літературознавчий словник-довідник / редкол.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
62. Мюллер В. Великий німецько-український словник – близько 170000 слів та словосполучень. – К.: Чумацький Шлях, 2005. – 792 с.

63. Словник-довідник літературознавчих термінів / Упор. : О.В. Бобир, В.Й. Буденний, О.Б. Мамчич, Н.П. Нікітіна ; за ред. О.В. Бобиря. – Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2016. – 132 с.

64. Dictionary.*Multitran*. URL: https://www.multitran.com/

ДОСЛІДЖУВАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

65. Сергій Жадан [офіційна сторінка]. *https://www.facebook.com/serhiy.zhadan/?locale=uk_UA*.

66. Zhadan S. Antenne.Gedichte / Serhij Zhadan. – Berlin: Suhrkamp, 2020. – 142 c.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Poesie nimmt einen wichtigen Platz im kulturellen Erbe einer Nation ein, da sie historische Informationen und den kulturellen Code der jeweiligen Zeit enthält. Daher ist es wichtig, dass andere Nationen die Möglichkeit haben, Gedichte in anderen Sprachen durch Übersetzungen zu lesen. In der Studie definieren wir Übersetzung als „eine Art literarische Kreativität und die ständige Interaktion und gegenseitige Beeinflussung der Kulturen der Ausgangs- und Zielsprachen“. Wir teilen die Ansicht, dass die poetische Übersetzung, insbesondere die Übersetzung von Versen, eine der schwierigsten Übersetzungsarten ist. Dies liegt an der Besonderheit der Form, des Inhalts und des Zwecks eines literarischen Werks.

Serhiy Zhadans sprachliche Persönlichkeit zeichnet sich durch die Verwendung von Schimpfwörtern, Surzhik, Abkürzungen und Umgangssprache aus, und er neigt dazu, sich selbst in einen Drehbuchautor zu verwandeln, der den „Eindruck eines echten Dialogs“ mit dem Leser erweckt. Der Schriftsteller verwendet eine Menge einsilbiger Sätze und Umkehrungen. Die Hauptmotive seines Werks sind die postsowjetische Realität, existenzielle Fragen, die Komplexität der Wirklichkeit, die Selbstidentifikation und die Suche nach der eigenen Geschichte, ein Aufruf zur Selbstreflexion, Rebellion und die aktive Teilnahme am öffentlichen Leben des Landes. Der Dichter berührt auch religiöse Themen und das Thema der heutigen ukrainischen Nation - den Krieg.

Es wurde auch festgestellt, dass die allgemeine Charakteristik der Übersetzung von Claudia Dets Antenne durch Serhiy Zhadan ins Deutsche durch Übersetzungstransformationen auf fast allen Ebenen gekennzeichnet ist, nämlich auf der Graphem-, Wort-, Phrasen-, Satz- und Textebene. Die Analyse ergab zahlreiche Beispiele für die Verwendung von grammatikalischer und lexikalischer Substitution, Transliteration, lexikalischer Hinzufügung, Auslassung, adäquater Substitution, Inversion, Satzspaltung und Groß-/Kleinschreibung. Hervorzuheben ist auch die erfolgreiche Beibehaltung von Anaphern.

Stichwörter: *literarische Übersetzung, Wortschatz, Idiom, sprachliche Persönlichkeit, Serhiy Zhadan, Übersetzungstransformationen*

Декларація

академічної доброчесності

здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Полюга Ольга Ігорівна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання: денна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма «Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (німецька мова, англійська мова)», адреса електронної пошти olhap_12@ukr.net, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «мовні трансформації у перекладі німецькою мовою збірки С. Жадана «Антена відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата ПІБ (студент)